

Programske smernice svetovalnega dela v programih s področja vzgoje in izobraževanja

Programske smernice svetovalnega dela v programih s področja vzgoje in izobraževanja

Smernice so oblikovali člani ekspertne skupine za svetovalno delo v vrtcih, šolah in dijaških domovih:

dr. Brigita Rupar, predsednica, Zavod RS za šolstvo

mag. Zlatka Gazvoda, Osnovna šola Center Novo mesto

doc. dr. Petra Gregorčič Mrvar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za pedagogiko in andragogiko

doc. dr. Kaja Hacin Beyazoglu, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo

doc. dr. Nika Jenko, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko, in Osnovna šola Roje

doc. dr. Tadeja Kodele, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani

Mija Koderman, Vrtec Šentvid

Andreja Križan Lipnik, JVIZ Vrtec Rogaška Slatina

izr. prof. dr. Mojca Kukanja Gabrijelčič, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem, Oddelek za inkluzivno pedagogiko

mag. Samo Lesar, Dijaški dom Bežigrad Ljubljana

Matejka Lovše, Zavod RS za šolstvo

mag. Tamara Malešević, Zavod RS za šolstvo

Marija Mohar, Osnovna šola Gradec

red. prof. dr. Sonja Pečjak, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo

doc. dr. Milko Poštrak, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani

mag. Barbara Stožir Curk, Osnovna šola Solkan

mag. Mojca Šušek, Srednja ekonomska šola in gimnazija Maribor

doc. dr. Tomaž Vec, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za socialno pedagogiko

Anja Vidmar, Gimnazija Ledina Ljubljana

Mag. Cvetka Bizjak, Zavod RS za šolstvo, dr. Tatjana Ažman, Zavod RS za šolstvo in izr. prof. dr. Katja Košir, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Oddelek za psihologijo, so bile članice ekspertne skupine do februarja 2023.

Jezikovni pregled: Mira Turk Škraba

Oblikovanje naslovnice: Art Design, d. o. o.

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Spletna izdaja

Ljubljana 2024

Objava na spletni strani: <https://gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Programske-smernice-svetovalnega-dela-v-programih-s-podrocja-vzgoje-in-izobrazevanja.pdf>

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje se je s Programskimi smernicami svetovalnega dela v programih s področja vzgoje in izobraževanja seznanil na 238. seji, dne 13. 6. 2024.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID [199725059](#)

ISBN 978-961-03-0856-0 (PDF)

KAZALO

UVOD	4
I SPLOŠNA IZHODIŠČA	5
OPREDELITEV IN NAMEN	5
TEMELJNA NAČELA	8
RAVNI DELOVANJA IN IZVEDBENI KORAKI	10
POGOJI	12
II SKUPNA PODROČJA SVETOVALNEGA DELA S PRIMERI AKTIVNOSTI ZA VRTCE, OSNOVNE ŠOLE, SREDNJE ŠOLE IN DIJAŠKE DOMOVE	14
1 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V VRTCU	15
1.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje	16
1.2 Celostni razvoj in dobrobit/blagostanje otrok.....	17
1.3 Igra in učenje otrok.....	19
1.4 Uvajanje novincev in prehodi otrok.....	20
1.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.....	22
2 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V OSNOVNI ŠOLI	24
2.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje	24
2.2 Celostni razvoj in dobrobit/blagostanje učencev	26
2.3 Učenje in poučevanje	27
2.4 Vzgojno-izobraževalni prehodi	28
2.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.....	30
3 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V SREDNJI ŠOLI IN DIJAŠKEM DOMU	32
3.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje	32
3.2 Celostni razvoj in dobrobit/blagostanje dijakov	34
3.3 Učenje in poučevanje	36
3.4 Vzgojno-izobraževalni prehodi	37
3.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.....	38
VIRI IN LITERATURA	40

UVOD

Svetovalna služba ima dolgoletno tradicijo in se po mnogih dosedanjih podatkih (Bezić, 2016; Bezić in Malešević, 2018; Gregorčič Mrvar idr., 2020; Lep, 2020) potrjuje kot pomembna avtonomna strokovna služba,¹ ki deluje v slovenskih vzgojno-izobraževalnih zavodih,² izvajalcih programov s področja vzgoje in izobraževanja. Njeno pomembnost na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja izpostavlja tudi Strategija razvoja Slovenije za obdobje 2020–2030 (2017).

Strokovni okvir za delovanje svetovalne službe že četrto stoletje predstavljajo programske smernice iz leta 1999, ki pa zaradi prilagajanja družbenim in sistemskim spremembam ter razvoju strok potrebujejo posodobitev. Pričujoča posodobitev ohranja kontinuiteto s prvotnim konceptom svetovalnega dela v vzgoji in izobraževanju iz leta 1999.

Programske smernice so splošni konceptualni dokument za delo svetovalnih delavcev³ in so pomembna podlaga za načrtovanje, izvajanje in evalvacijo svetovalnega dela. Pri neposrednem reševanju kompleksnih pedagoških, psiholoških in socialnih izzivov hitro spreminjajoče se sodobne družbe na področju vzgoje in izobraževanja, svetovalni delavci upoštevajo dognanja posameznih strok (pedagogike, psihologije, socialnega dela, socialne pedagogike, specialne in rehabilitacijske pedagogike, inkluzivne pedagogike idr.). Programske smernice so konceptualno-delovni okvir za vse izobrazbene profile, ki se lahko zaposlijo v svetovalni službi.

Programske smernice so izhodišče za usklajeno načrtovanje nalog tudi takrat, kadar v vzgojno-izobraževalnem zavodu deluje interdisciplinarni tim.

Na podlagi programskih smernic posamezni svetovalni delavec avtonomno načrtuje in opredeljuje naloge znotraj področij dejavnosti (glej str. 14), upoštevajoč ugotovljene potrebe otrok in mladostnikov, značilnosti populacije ter konkretne okoliščine. Po svoji etični in strokovni presoji si postavlja prioritete svojega dela.

¹ Svetovalna služba je strokovna služba v vzgojno-izobraževalnem zavodu in svetovalni delavci so skupaj z drugimi udeleženci usmerjeni v razvoj otrok in mladostnikov ter ustanove kot celote. Svetovalna služba ni pomožna, servisna oz. intervencijska služba, ki favorizira le individualno in osebno (po)svetovanje. Za takšen pristop namreč vemo, da ne prinaša dovolj ustreznih dolgoročnih rešitev ter delovanja v vzgojno-izobraževalnem zavodu (prim. Gregorčič Mrvar idr., 2020).

² Izraz »vzgojno-izobraževalni zavod« vključuje vrtce, osnovne in srednje šole, zavode za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, dijaške domove, vzgojne in mladinske domove idr. Svetovalni delavci v vzgojnih in mladinskih domovih dokument smiselno uporabljajo glede na posebnosti svojega dela.

³ V besedilu bomo v nadaljevanju zaradi poenostavitve uporabljali izraze v slovnični obliki moškega spola, ki je uporabljena kot nevtralna.

Programske smernice svetovalnemu delavcu omogočajo izdelavo izvirnega načrta svetovalnega dela, ki izhaja iz specifičnih znanj lastne stroke, nadaljnjih usposabljanj in študija literature, zaveze k etičnemu in strokovnemu delovanju, sprotne samorefleksije in evalvacije. Svetovalni delavec pri letnem načrtovanju svojega dela upošteva vizijo, razvoj (prioritetni cilji), program in organizacijo (letni delovni načrt) vzgojno-izobraževalnega zavoda v sodelovanju z vodstvom. Programske smernice omogočajo drugim strokovnim delavcem, staršem⁴ ter zunanjim institucijam in strokovnjakom razumevanje vloge svetovalne službe v vzgojno-izobraževalnem zavodu in sistemu vzgoje in izobraževanja.

I SPLOŠNA IZHODIŠČA

OPREDELITEV IN NAMEN

V vzgojno-izobraževalnem zavodu deluje svetovalna služba kot razvojno naravnana interna strokovna služba. Razvojna vloga svetovalne službe je opredeljena z dveh med seboj neločljivo povezanih perspektiv: prva se nanaša na spremljanje, analiziranje, evalviranje ter razvijanje ustreznega okolja vzgojno-izobraževalnega zavoda za optimalni razvoj in učenje otrok in mladostnikov, druga perspektiva pa se na podlagi poznavanja razvojnih značilnosti in posebnosti v razvoju otrok in mladostnikov nanaša na spremljanje in zagotavljanje podpore njihovem celostnemu razvoju in učenju ter doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev.

Vizija svetovalne službe je celostno, razvojno-analitično, vzgojno-preventivno in svetovalno usmerjeno delovanje, pri čemer svetovalni delavec pozna in reflektira svojo vlogo v timu, vzgojno-izobraževalnem zavodu ter širše v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Vključuje se v izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela in razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda kot celote in je tako eden od pomembnih soustvarjalcev standardov profesionalnega in etičnega delovanja.⁵ Posebno pozornost namenja spodbujanju, vzpostavljanju in vzdrževanju kakovostnega sodelovanja ter svetovalnega odnosa z ostalimi udeleženci⁶ ter zunanjimi ustanovami in strokovnjaki. V sodelovalnem ali svetovalnem odnosu je ključna odprta komunikacija, v kateri vsi udeleženci delijo svoja pričakovanja, znanja, izkušnje. Ob izražanju različnih prepričanj in pogledov na določene situacije svetovalni delavec ohranja spoštovanje, skuša razumeti življenjski svet sogovornika in k temu spodbuja tudi druge udeležence.

⁴ V mislih imamo tako otrokove oz. mladostnikove starše, skrbnike in zakonite zastopnike.

⁵ Etični kodeks šolskih svetovalnih delavcev (1998), Kodeks poklicne etike psihologov (2019), Kodeks etike socialnih delavk in socialnih delavcev Slovenije (2021), Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike (2004) idr.

⁶ Izraz udeleženeec vključuje otroke, učence, dijake, vzgojitelje, učitelje in druge strokovne delavce, vodstvo vzgojno-izobraževalnega zavoda ter starše.

Namen svetovalne službe je prispevati k uspešnosti vzgojno-izobraževalnega zavoda kot celote in vanj vključenih posameznikov. Eden temeljnih ciljev vzgoje in izobraževanja, ki je tudi temeljni cilj svetovalne službe, je zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika⁷ ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično, narodno pripadnost, jezik ter telesne in psihične značilnosti oz. razvojne posebnosti (Programske smernice, 2008). Ta cilj dosega z zagotavljanjem varnega, spodbudnega in vključujočega vzgojno-izobraževalnega okolja.

Pri delovanju svetovalni delavec upošteva razvojne in pedagoške potrebe vseh otrok in mladostnikov ter specifične potrebe posameznih otrok in mladostnikov na vseh petih področjih svetovalnega dela.⁸ Eno skupino specifičnih potreb, izzivov ali težav prepoznamo pri otrocih in mladostnikih, ki imajo posebnosti v razvoju, npr. otroci s posebnimi potrebami in nadarjeni. Druga skupina specifičnih potreb, izzivov ali težav otrok in mladostnikov lahko izvira iz socialnega okolja, iz katerega izhajajo. Gre za otroke in mladostnike, ki izhajajo iz družin z nizkim socialno-ekonomskim in kulturnim statusom, otroke in mladostnike z obremenjujočo izkušnjo (npr. smrt v družini, bolezn, nesreča), okolja s številnimi kompleksnimi in pogosto med seboj prepletenimi psihosocialnimi stiskami, vzgojnimi in drugimi izzivi (npr. otroci z izkušnjo zanemarjenosti, nasilja ali zlorab, konfliktna razveze staršev, prehodi v rejniške družine, odsotnost staršev, družine, ki se veliko selijo) ter za druga govorna in/ali kulturna okolja (npr. tujci, romske družine).

Temeljna naloga svetovalne službe je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja in na strokovno avtonomen način vključuje v kompleksno ukvarjanje s pedagoškimi, psihološkimi in socialnimi vprašanji v vzgojno-izobraževalnem zavodu.

Podlaga za delovanje svetovalne službe so različna teoretska izhodišča, ki poudarjajo, da je človek edinstveno bitje, ki ga je treba razumeti in obravnavati celostno kot fizično, psihično in socialno bitje, ki je vpeto v različna socialna okolja, npr. družinsko, vrtčevsko/šolsko/domsko, vrstniško in širše družbeno okolje. Svetovalni delavci so skupaj z drugimi udeleženci odgovorni za soustvarjanje pogojev za optimalni razvoj in učenje vseh posameznikov oz. za doseganje njihove dobrobiti/blagostanja.⁹

⁷ Cilji vzgoje in izobraževanja so opredeljeni v 2. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja.

⁸ Pet področij delovanja svetovalnega dela: 1) varno, spodbudno in vključujoče okolje, 2) celostni razvoj in dobrobit/blagostanje otrok (v vrtcu) oz. celostni razvoj in dobrobit/blagostanje učencev oz. dijakov (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu), 3) igra in učenje otrok (v vrtcu) oz. učenje in poučevanje (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu), 4) uvajanje novincev in prehodi otrok v vrtcu oz. vzgojno-izobraževalni prehodi (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu) ter 5) razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.

⁹ Dobrobit/blagostanje (angl. well-being) s tem izrazom pojmujejo stremljenje k zadovoljstvu z življenjem, skrb za telesno in duševno zdravje ter dobre odnose; sprejetje trajnostnega življenjskega sloga (LifeComp:Evropski okvir za osebno in socialno ključno kompetenco ter kompetenco učenje učenja; www.zrss.si/pdf/lifecomp.pdf).

Svetovalna služba si prizadeva za doseganje ciljev s tremi med seboj povezanimi in prepletenimi vrstami dejavnosti, in sicer z razvojnimi in preventivnimi dejavnostmi ter dejavnostmi pomoči.

Razvojne dejavnosti svetovalne službe so del razvojnih nalog vzgojno-izobraževalnega zavoda, s pomočjo katerih svetovalna služba sodeluje pri spremljanju in ugotavljanju obstoječega stanja, načrtovanju sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu ter vodenju in/ali koordiniranju različnih razvojnih in inovativnih projektov. V razvojnem delu je svetovalni delavec prisoten v začetnem obdobju uvajanja novosti. Z integracijo novosti v delovanje zavoda postopoma prepušča posamezne naloge ostalim strokovnim delavcem do popolne implementacije, ohrani le smiselni delež nalog, ki so v skladu s Programskimi smernicami (2024).

Preventivne dejavnosti svetovalne službe, ki so preverjene in dokazane kot učinkovite, so usmerjene v preprečevanje pojavljanja neželenih izidov pri posameznikih ali skupinah, v zmanjševanje ali odstranjevanje dejavnikov tveganja z vzpostavljanjem varnega, spodbudnega in vključujočega vzgojno-izobraževalnega okolja.¹⁰

Dejavnosti pomoči obsegajo različne aktivnosti (pomoč pri učenju, vzgojno spremljanje) in neposredno psihosocialno pomoč za potrebe posameznika ali skupin. Pri tem svetovalni delavec sodeluje z drugimi strokovnimi delavci v vzgojno-izobraževalnem zavodu in zunaj njega.

Svetovalna služba ohranja ustrezno ravnovesje med zgoraj opredeljenimi dejavnostmi. Hkrati ohranja tudi primerno razmerje med strokovnimi in strokovno-administrativnimi nalogami (kot npr. vodenje osebne mape o otroku, ki potrebuje pomoč oz. svetovanje, poročilo o otroku, zapis pogovora, soglasje o nudenju pomoči).

Osnovni okvir delovanja svetovalne službe svetovalnim delavcem predstavljajo temeljna načela, različne ravni ter izvedbeni koraki.

¹⁰ Priložnost za izvajanje preventivnih dejavnosti šol s področja zdravja in dobrobiti se med drugim nahaja v skupnih ciljih (Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj, 2024). Ti omogočajo vsem učiteljem, da pri svojih predmetih uresničujejo tudi te skupne cilje, npr. s področja socialno čustvenega učenja.

TEMELJNA NAČELA

Svetovalni delavec pri svojem delu upošteva etični kodeks svoje stroke in Etični kodeks svetovalnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (1998).

Svetovalna služba je enako dostopna vsem udeležencem v vzgojno-izobraževalnem zavodu. Prizadeva si, da je njena podpora razvidna in dostopna vsem udeležencem, še posebej spregledanim posameznikom in skupinam.

Temeljna načela, zapisana v nadaljevanju, dajejo svetovalnim delavcem usmeritev ali okvir za profesionalno in etično opravljanje svetovalnega dela. Obvezujejo jih ne glede na njihovo izobrazbo oz. strokovni profil v vseh različnih vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Svetovalni delavec pri svojem delu sledi štirim skupinam načel:

- načelu strokovnosti,
- načelu strokovne avtonomnosti in odgovornosti,
- načelu sodelovanja, interdisciplinarnosti in timskega dela ter
- načelu aktualnosti in razvojne usmerjenosti.

Načelo strokovnosti

Pri svojem strokovnem delovanju svetovalni delavci udeležajo znanstvena in strokovna spoznanja posameznih strok ter kompetence, uresničujejo etične kodekse ter vzpostavljajo in vzdržujejo sodelovalni ter svetovalni odnos.

Vzpostavljanje in vzdrževanje sodelovalnega in svetovalnega odnosa temelji na:

- *prostovoljnosti vstopa* (z izjemo posebnih primerov, ko je ogrožen otrok, mladostnik ali kdo drug);
- *začetnem dogovoru* o sodelovalnem in svetovalnem procesu z namenom vzpostavljanju medsebojnega spoštovanja, zaupanja, razumevanja in doseganja ciljev svetovanja;
- *ustvarjanju in ohranjanju zaupanja*, kar je proces, ki vključuje doslednost, zanesljivost, uresničevanje obljubljenega, potrpežljivost, upoštevanje in sprejemanje različnih mnenj, posameznikovih izkušenj in čustev, individualnih razlik, aktivno poslušanje, jasnost, iskrenost in odprtost v komunikaciji, postavljanje vprašanj;
- *zaupnosti vsebine* sodelovalnega ali svetovalnega odnosa (razen v primeru ogroženosti otroka in mladostnika), pri čemer se spoštuje tudi pravila varstva osebnih podatkov;
- *aktivni udeležbi* otroka oz. mladostnika in drugih posameznikov,¹¹ pri čemer je v sodelovalnem oz. svetovalnem procesu tudi otrok oz. mladostnik pripoznan kot

¹¹ V središču sodelovalnega oz. svetovalnega procesa je dialog, v katerem vsi udeleženi sodelujejo pri oblikovanju zelenih izidov.

pomemben in kompetenten¹² sogovornik v skladu z njegovimi razvojnimi zmožnostmi in okoliščinami (gre za podporo otroku oz. mladostniku pri identifikaciji, načrtovanju, implementaciji in evalvaciji zanj pomembnih aktivnosti, pri čemer aktivnosti in odločitve oblikujemo in sprejemamo skupaj z njim in ne zanj) ob zavedanju medsebojne soodvisnosti in sorazmerne odgovornosti;

- *celostnem pristopu*, ki poudarja, da je posameznik vselej del ožjega ali širšega socialnega sistema,¹³ zato je treba poleg značilnosti posameznika upoštevati tudi značilnosti socialnega okolja.

Sodelovalni oz. svetovalni odnos je treba nenehno vzdrževati in krepiti.

Načelo strokovne avtonomnosti in odgovornosti

Avtonomija svetovalnega delavca temelji na znanstvenih in strokovnih spoznanjih. Svetovalni delavec strokovna mnenja izraža prilagojeno sogovorniku za največjo dobrobit/blagostanje otroka oz. mladostnika. Ne glede na mišljenje ali pričakovanja drugih udeležencev je dolžan posredovati mnenja, ki temeljijo na strokovnih spoznanjih in ugotovitvah. Pri strokovnih vprašanjih in o načinih svojega dela odloča samostojno. Pravico in dolžnost ima odkloniti vse naloge in zadolžitve, ki so v nasprotju z dobrobitjo¹⁴ otrok in mladostnikov, etičnimi načeli dela ter znanstvenimi in strokovnimi spoznanji. Svetovalna služba z lastno strokovno držo prispeva k strokovni avtonomiji in ugledu vzgojno-izobraževalnega zavoda. Strokovna in povezana skupnost svetovalnih delavcev krepi prepoznavnost in svoj ugled v javnosti.

Svetovalni delavec samostojno odloča o pristopih svojega strokovnega dela, za kar prevzema odgovornost. Ima pravico in dolžnost nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja ter dostopanja do sodobne literature ter preverjanja in nadgrajevanja svoje strokovnosti v programih profesionalne podpore in skupinah z namenom reflektiranja lastne prakse.

Načelo sodelovanja, interdisciplinarnosti in timskega dela

Svetovalna služba vzpostavlja in ohranja položaj, ki omogoča stalno in odprto profesionalno sodelovanje z vsemi udeleženci. Delo svetovalne službe je zaradi zahtevnosti in povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vidikov najbolj učinkovito, kadar jo sestavlja tim različnih strokovnjakov. Interdisciplinarno sodelovanje svetovalnih delavcev znotraj vzgojno-izobraževalnega zavoda temelji na usklajeni, smiselni delitvi del glede na specifične kompetence posameznega profila ter na strokovni avtonomiji posameznika. Izkazuje se v vzajemni podpori, na

¹² Prepoznati otroka oz. mladostnika kot pomembnega in kompetentnega pomeni, da ga vidimo kot nekoga, ki ima zmožnosti, spretnosti in vire, da lahko participira pri odločanju v zanj relevantnih zadevah.

¹³ Brofenbrenner, 1979, v Pečjak, Košir, 2017.

¹⁴ Dobrobit v tem kontekstu pojmuje kot skupno oznako za posameznikovo dostojanstvo, varnost, srečo in dolgoročno korist.

vzpostavljanju in ohranjanju strokovnih mej in ne na izključevanju ali stapljanju različnih strokovnih profilov.

Strokovna izmenjava izkušenj v pomembni meri poteka tudi med svetovalnimi delavci iz različnih vzgojno-izobraževalnih zavodov, kakor tudi med svetovalnimi delavci in strokovnjaki zunanjih ustanov. Takšen multidisciplinarni pristop prinaša večjo inovativnost in strokovnost pri soustvarjanju novih rešitev.

Sodelovanje zahteva začetni dogovor o skupnih ciljih, pa tudi o pristojnostih in deležu odgovornosti vsakega vključenega.

Raznolikost pogledov prispeva k boljšemu razumevanju določene situacije in odpira nove možnosti prepoznavanja rešitev ter načrtovanja, izvajanja in evalvacije skupnih aktivnosti. Pri doseganju skupnih ciljev je pomembno, da udeleženci zaupajo v prizadevanje drug drugega.

Načelo aktualnosti in razvojne usmerjenosti

Svetovalna služba ugotavlja aktualne posebnosti in potrebe vseh udeležencev, kar upošteva pri pripravi izvirnega načrta dela, ki je smiselno umeščen v letni delovni načrt vzgojno-izobraževalnega zavoda. Svoje delo sprotno (oz. formativno) spremlja in ga ob zaključku leta evalvira.

RAVNI DELOVANJA IN IZVEDBENI KORAKI

Svetovalna služba deluje na **treh ravneh**. Na prvi ravni (**delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda**) gre za delovanje in sodelovanje pri razvoju in kakovosti vzgojno-izobraževalne skupnosti, npr. v različnih strokovnih organih vzgojno-izobraževalnega zavoda, razvojnih timih, komisijah. Poudarek je na razvojnem in vzgojno-preventivnem delovanju, pri čemer svetovalna služba sodeluje z vsemi udeleženci vzgojno-izobraževalnega zavoda in zunanjimi institucijami oz. strokovnjaki. Svetovalna služba sledi smernicam strokovnega delovanja vzgojno-izobraževalnega zavoda kot celote in je v tem kontekstu ključni sogovornik pri vprašanjih razvoja vzgojno-izobraževalnega zavoda in prispeva k sistemskim rešitvam na področju vzgoje in izobraževanja.

Na drugi ravni (**delovanje na ravni skupine/oddelka**) svetovalna služba sodeluje v vzgojno-izobraževalnem procesu, pri pouku in/ali delu s skupino/oddelkom. Zagotavlja strokovno podporo in pomoč pri izvajanju analitičnega ter preventivnega dela, povezanega z različnimi dejavniki vzgojnega delovanja, poučevanjem, igro in učenjem v oddelku oz. skupini. Pri tem sodeluje z vzgojitelji, učitelji, razredniki, izvajalci dodatne strokovne pomoči, skupinami oz. oddelčno skupnostjo, starši in zunanjimi ustanovami.

Na tretji ravni (**delo s posameznikom in zanj**) svetovalna služba zagotavlja podporo in pomoč posamezniku z namenom zgodnjega oz. pravočasnega prepoznavanja

potreb in težav ter čim hitrejšega zagotavljanja pomoči (za preprečevanje stopnjevanja težav oz. pojavljanja njihovih posledic) otroku oz. mladostniku. Ob tem upošteva njegove razvojne značilnosti in specifične potrebe.

Svetovalni delavci pri svojem delu sledijo spodaj **opredeljenim korakom**, ki predstavljajo izhodišče za kakovostno opravljeno delo in kontinuiran razvoj tako same svetovalne službe kot vzgojno-izobraževalnega zavoda v celoti. Predstavljeni koraki so pomembni za pripravo na svetovalno delo in pomenijo izhodišče za operacionalizacijo in zagotavljanje celostnega in kontinuiranega prispevka svetovalne službe. Za izvedbo priporočenih korakov je treba načrtovati čas za strokovno pripravo, ki je odvisen od različnih dejavnikov (zahtevnosti nalog, značilnosti ciljne populacije, od tega, ali je naloga izvedena prvič ali gre za ponovitev ipd.).

Osnovni koraki svetovalnega dela, ki opredeljujejo delovanje svetovalne službe na omenjenih ravneh, so:

- **analiza in ocena stanja**, ki vključuje sistematično preučevanje stanja vzgojno-izobraževalnega zavoda in potreb vanj vključenih posameznikov, področij dela in nalog oz. posebnosti dela svetovalne službe ali izbranih vidikov vzgojno-izobraževalnega dela, ki je podlaga za načrtovanje nadaljnjega dela;
- **opredelitev skupnih ciljev in aktivnosti** vseh udeležencev v vzgojno-izobraževalnem procesu in zunanjih sodelavcev; oblikujejo dogovor o delovnem procesu in načrtu dela; v tem okviru določijo prioritete naloge v posameznem šolskem letu, v katerem so navedena področja dela, naloge, nosilci in sodelavci, udeleženci, okvirni roki in trajanje;
- **sprotno spremljanje procesa in uresničevanja nalog**: svetovalni delavci se v sodelovanju z drugimi (posamezniki ali skupino) usklajujejo, posvetujejo, izmenjujejo informacije, soodločajo, sprotno odkrivajo prednosti in pomanjkljivosti pristopa k svetovalnemu delu z namenom preverjanja kakovosti svojega delovanja;
- **evalvacija dela in doseganja ciljev**: v tem koraku se izvedejo končna, celostna analiza, interpretacija in ovrednotenje rezultatov z vidika uresničitve postavljenih ciljev svetovalne službe in vzgojno-izobraževalnega zavoda. Pridobljeni podatki evalvacije so izhodišče za nadaljnje načrtovanje aktivnosti, sodelovanja, povezovanja, lastnega izobraževanja in podpore vodstvu pri razvoju kadrov v vzgojno-izobraževalnem zavodu, kakovost vzgojnega in preventivnega delovanja idr.

POGOJI

Svetovalna služba si prizadeva kakovostno in profesionalno slediti svojemu poslanstvu v skladu z zgoraj navedenimi temeljnimi načeli, koraki in predstavljenimi nalogami na vseh treh ravneh delovanja ob zagotovitvi ustreznih pogojev dela. Mednje sodijo znanje in strokovne kompetence svetovalnih delavcev, materialni in delovni pogoji ter pogoji za strokovni razvoj svetovalnih delavcev.

*Prvi pogoj za opravljanje svetovalnega dela so ustrezne **strokovne kompetence** svetovalnih delavcev.*

V času študija na različnih visokošolskih ustanovah bodoči svetovalni delavci pridobivajo znanja in kompetence, ki so specifične glede na izobrazbeni program in pomenijo temeljna znanja za različne svetovalne pristope. Kompetence, skupne vsem svetovalnim delavcem, se začnejo razvijati že v času študija in se razvijajo tekom zaposlitve v vzgojno-izobraževalnem zavodu z nadaljnjim izobraževanjem in usposabljanjem, študijem strokovne literature in sodelovanjem v različnih skupinah za reflektiranje lastne prakse.

Med skupne kompetence za opravljanje svetovalnega dela sodijo:

- **raziskovalno-razvojne kompetence:** gre za ugotavljanje stanja, načrtovanje in razvijanje svetovalnih dejavnosti, ki odgovarjajo na trenutne ali prihodnje potrebe udeležencev (npr. svetovalni delavec, izhajajoč iz rezultatov razvojno-analitičnih nalog ter letnih poročil dela svetovalne službe, oblikuje svoj letni delovni načrt, ki je del letnega delovnega načrta vzgojno-izobraževalnega zavoda);
- **odnosno-komunikacijske kompetence** temeljijo na razumevanju in spoštovanju individualnosti in različnosti udeležencev ter zmožnosti ustrezne komunikacije, ki to odnosno kompetenco odražajo (npr. pri prenosu znanstvenih in strokovnih spoznanj različnim udeležencem, pri delu tako s posamezniki kot s skupinami, v multidisciplinarnih timih strokovnjakov);
- **koordinacijsko-organizacijske kompetence** vsebujejo načrtovanje časa, postavljanje prioritete, uporabo digitalne tehnologije ipd.;
- **osebne kompetence** vključujejo razvoj osebnostnih značilnosti, ki vplivajo na svetovalno delo (uravnavanje stresa, osebnostna in miselna prožnost);
- **refleksivna kompetenca:** gre za kritično razmišljanje o svoji usposobljenosti in samoregulaciji strokovno-etične države z udeležbo v edukativnih modelih supervizije, intervizije¹⁵ oz. izbiro na celotnem kontinuumu reflektiranja lastne prakse glede stopnje strukturiranosti le-teh in izbiro med različnimi oblikami, kot so strokovni portfolio, kolegialni coaching, tim svetovalnih delavcev in podobno.

¹⁵ Edukativni modeli supervizije in intervizije so tisti, ki jih vodijo supervizorji oz. intervizorji, educirani za izvajanje supervizije oz. intervizije v vzgoji in izobraževanju.

Stalni profesionalni razvoj podpira razvijanje edinstvenega, lastnega pristopa k svetovalnemu delu in njegovo integriteto. Svetovalni delavec skrbi za ustrezno predstavljanje svojih dejavnosti strokovni in širši javnosti, ki jih utemeljuje s konceptualnimi in programskimi dokumenti ter znanstvenimi in strokovnimi spoznanji. Izkušeni svetovalni delavci zagotavljajo mentorsko podporo kolegom začetnikom in študentom na praksi ter sodelujejo pri zbiranju podatkov za različne raziskovalne namene.

Materialni pogoji:

- lastna pisarna, ki omogoča zasebnost in stalnost ob individualnih obravnavah;
- razpoložljiv prostor za delo v manjših skupinah (4 do 10 oseb);
- sodobna informacijsko-komunikacijska tehnologija ter primerna oprema za hrambo osebnih podatkov;
- ustrezna strokovna literatura, didaktične socialne igre, otroška in mladinska literatura, priročniki in pripomočki (npr. razpoloženske kartice za pripovedovanje zgodb, pripomočki za diagnostiko).

Delovni pogoji:

- *čas za pripravo* na svetovalno delo, ki je odvisen od zahtevnosti nalog, dostopnosti virov in literature, značilnosti ciljne populacije, zahtevnosti diagnostičnih postopkov, metodično-didaktične zahtevnosti idr.;
- *čas za izvajanje* strokovnih nalog z otroki oz. mladostniki v oddelkih (npr. enkrat tedensko);
- *opredeljen delovni čas* dostopnosti svetovalnega delavca udeležencem, še posebno kadar je svetovalni delavec zaposlen v deležu na različnih delovnih mestih ali v dveh ali več vzgojno-izobraževalnih zavodih;
- čas za sprotno dokumentiranje svetovalnega dela v skladu z zakonskimi in podzakonskimi predpisi ter strokovno-etičnimi načeli dela;
- strokovni del posameznih nalog opravi svetovalni delavec, administrativno-tehnični del se dodeli drugi osebi.

Pogoji za strokovni razvoj:

- svetovalnemu delavcu začetniku se omogoči podpora pri vzpostavljanju strokovne vloge v vzgojno-izobraževalnem zavodu;
- možnost interdisciplinarnega timskega delovanja;
- sistemsko urejena možnost udeležbe v edukativnih modelih supervizije in intervizije ter v drugih oblikah reflektiranja lastne prakse, dodatnih izobraževanjih in usposabljanjih.

II SKUPNA PODROČJA SVETOVALNEGA DELA S PRIMERI AKTIVNOSTI ZA VRTCE, OSNOVNE ŠOLE, SREDNJE ŠOLE IN DIJAŠKE DOMOVE

Programske smernice svetovalnim delavcem ne glede na njihov strokovni profil prinašajo koncept šolskega svetovalnega dela in so okvir za njihovo strokovno delo. Osnovna področja delovanja in temeljne naloge svetovalne službe so zapisani tako, da posameznemu vzgojno-izobraževalnemu zavodu in svetovalnemu delavcu omogočajo **fleksibilno prilagajanje** konkretnim potrebam vzgojno-izobraževalnega zavoda in njegovih udeležencev. Svetovalni delavec si znotraj osnovnih področij dela in nalog v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo avtonomno **izbere prioritete naloge** in skladno s tem oblikuje letni delovni načrt. Ta mora biti usklajen z zakonodajo in nalogami v ključnih strateških ter delovnih dokumentih šole (razvojnem načrtu, letnem delovnem načrtu vzgojno-izobraževalnega zavoda ipd.), ki jih svetovalni delavec sooblikuje v okviru timov in v sodelovanju z drugimi udeleženci v vzgojno-izobraževalnem zavodu.

V nadaljevanju je predstavljenih pet področij delovanja svetovalnega dela z nekaterimi primeri (izbranih) nalog. Področja se med sabo delno prekrivajo, saj je kategorizacija okvirna in namenjena predvsem celovitemu prikazu dejavnosti. Področja delovanja svetovalne službe zajemajo:

- **varno, spodbudno in vključujoče okolje,**
- **celostni razvoj in dobrobit/blagostanje otrok** (v vrtcu) oz. **celostni razvoj in dobrobit/blagostanje učencev oz. dijakov** (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu),
- **igra in učenje otrok** (v vrtcu) oz. **učenje in poučevanje** (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu),
- **uvajanje novincev in prehodi otrok** v vrtcu oz. **vzgojno-izobraževalni prehodi** (v osnovni in srednji šoli ter dijaškem domu),
- **razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.**

Svetovalni delavec z namenom razvojnega in preventivnega delovanja oz. neposrednega zagotavljanja pomoči individualno ali skupinsko svetuje in sodeluje z otroki in mladostniki, vzgojitelji in učitelji, vodstvom ter drugimi zaposlenimi v vzgojno-izobraževalnem zavodu, s starši, zunanjimi ustanovami¹⁶ in drugimi kompetentnimi strokovnjaki.

¹⁶ Zunanje strokovne ustanove so vrtci, osnovne in srednje šole, dijaški domovi, zunanji izvajalci dodatne strokovne pomoči, svetovalni centri, zdravstveni domovi, razvojne ambulante, centri za zgodnjo obravnavo otrok, centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov, Zavod RS za šolstvo, organizacije v lokalnem okolju, Zavod RS za zaposlovanje, Nacionalni inštitut za javno zdravje, Pedagoški inštitut, visokošolski zavodi, policija, centri za socialno delo, sodišča, nevladne organizacije, prostovoljna društva ter druge ustrezne zdravstvene in socialnovarstvene ustanove in organizacije.

1 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V VRTCU

Vrtec za otroka predstavlja prvi stik z vzgojno-izobraževalno institucijo, ki vzpostavlja in vzdržuje pogoje za optimalni razvoj in učenje slehernega otroka.¹⁷ Posebno mesto v vrtcu ima svetovalna služba, ki k temu namenu prispeva s sodelovanjem in svetovanjem vsem otroku pomembnim odraslim. Svetovalni delavec vzpostavlja in vzdržuje svetovalni odnos z udeleženci v vrtcu (strokovnimi delavci, vodstvom idr.), s starši otrok in drugimi udeleženci izven vrtca. Tako večinoma posredno deluje na dobrobit/blagostanje otroka.

Svetovalni delavec spremlja razvoj in učenje vseh otrok, da bi ugotovil posebnosti nekaterih otrok (opazuje, se pogovarja, sprašuje, se igra, ponuja izzive, uporablja razvojnopsihološke pripomočke),¹⁸ spremlja komunikacijo otrok, njihovo vključevanje v socialne skupine ter počutje v skupini, hkrati pa pomaga odraslim razumeti potrebe posameznega otroka in njegova sporočila. Svetovalni delavec ohranja svojo nevtralno pozicijo za dobrobit/blagostanje otrok.

Svetovanje in sodelovanje z vzgojitelji¹⁹ poteka individualno in/ali skupinsko s posameznimi vzgojitelji, tandemom strokovnih delavk v oddelku otrok, strokovnim aktivom ali celotnim vzgojiteljskim zborom ter vzgojitelji za zgodnjo obravnavo in drugimi strokovnimi delavci. Zajema sistematično (npr. rahljanje prikritega kurikula) in interventno strokovno podporo (npr. vključevanje otroka s posebnimi potrebami v oddelčno skupino). Preventivno in razvojno svetovalno delo v podporo profesionalnemu razvoju vseh strokovnih delavcev znotraj predšolske vzgoje je temeljnega pomena, saj podpira razvoj njihovih znanj (npr. v okviru prenove kurikula za vrtec), kompetence (npr. pomen odnosne kompetence vzgojitelja) in odpornost glede aktualnih strokovnih izzivov (npr. prizadevanja vrtcev glede informirane družinske kulture uporabe zaslonov).

Svetovalno delo s starši temelji na trajnem dialogu ter njihovi aktivni vključenosti v svetovalni proces. Svetovalni delavec razvija učinkovito sporazumevanje z vsemi starši ne glede na njihove religijske, kulturne, socialno-ekonomske, zdravstvene, družinske (nuklearne, enostarševske, rejniške, reorganizirane, istospolne idr. družine), osebnostne (neobičajno komuniciranje) in svetovnonazorske (prehrana, verska prepričanja idr.) značilnosti, saj le tako nikogar ne favorizira ali stigmatizira, diskriminira ali izključuje. Sodelovanje s starši zahteva prilagodljivo delovanje za dobrobit/blagostanje otrok (npr. če starši odklanjajo sodelovanje z vrtcem).

¹⁷ Otrok v besedilu vključuje obdobje malčka in obdobje predšolskega otroka do vstopa v šolo.

¹⁸ Opredelitev podskupin otrok s specifičnimi potrebami, izzivi in težavami je zapisana na str. 6.

¹⁹ Pojem vzgojitelj vključuje tudi vzgojitelja predšolskih otrok – vzgojitelja pomočnika.

Sodelovanje svetovalnih delavcev z vodstvom vrtca vključuje predlaganje izboljšav na ravni vrtca, prepoznavanje izobraževalnih potreb znotraj kolektiva in pri starših, osvetljevanje dejstev in reševanje kompleksnejših izzivov, poročanje o uresničevanju dejavnosti svetovalnega dela idr. Za njihovo sodelovanje je pomembno vzpostavljanje in ohranjanje profesionalnega odnosa, ki omogoča svetovalnemu delavcu avtonomno delovanje znotraj delovnega načrta vrtca in zakonodaje ob upoštevanju meja svojih pristojnosti in zmožnosti.

Sodelovanje z drugim delavci v vrtcu (organizatorji prehrane, organizatorji zdravstveno-higienske ureditve, spremljevalci otrok, romski pomočniki, tolmači idr.) temelji na odprtih odnosih in je namenjeno večanju občutljivosti za različnosti med otroki in njihove morebitne posebnosti v razvoju in učenju, vodenju ali podpori pri komunikaciji s starši ali drugimi sodelavci idr.

Sodelovanje s strokovnjaki iz drugih ustanov ostaja pomemben dejavnik pri celoviti podpori pri razvoju otrok in je opredeljeno v opombi 16 na strani 14.

V nadaljevanju predstavljamo pet področij svetovalnega dela v vrtcu s primeri zgolj nekaterih nalog. Vseh nalog svetovalnih delavcev ni mogoče naštetih oz. bi naštevanje pomembno poseglo v avtonomijo posameznega svetovalnega delavca.

1.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje

Svetovalni delavci med vsemi strokovnimi delavci sistematično spodbujajo refleksivnost ter razvoj občutljivosti in strokovnega ravnanja, ki omogočata, da se bo vsak otrok počutil varno in da bodo dani pogoji za razvoj in učenje vseh otrok. Svetovalni delavci pri strokovnih delavcih spodbujajo predvsem individualizirane in personalizirane pristope z upoštevanjem značilnosti otrok ter udejanjanje demokratičnih vrednot med otroki v oddelkih. Vrtec primarno zagotavlja otrokom fizično in čustveno varnost. Svetovalni delavci zagotavljajo stalno strokovno podporo vzgojiteljem pri razumevanju in občutljivem odzivanju na otrokovo doživljanje in izražanje čustev ter pri spodbujanju socialnega razumevanja in sprejemanja različnosti med otroki.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Svetovalni delavec sodeluje in pomaga pri vzpostavljanju načel varnega in spodbudnega učnega okolja. Poudarja individualizacijo in personalizacijo, celovitost posameznika (poznavanje, razumevanje, sprejemanje slehernega otroka) in vključujoče okolje (predvsem pomembno za otroke s specifičnimi potrebami in izzivi).
- Zaščita otrok pred nasiljem oz. neobravnavo nasilja ima v vrtcih najvišjo prioriteto. Svetovalni delavec koordinira in (so)izvaja preventivne dejavnosti z namenom spodbujanja uravnavanega čustvovanja in vedenjskega odzivanja otrok.

- Sodelovanje v prednostnih nalogah vrtca (npr. za spodbujanje socialne vključenosti) pri inovativnih pristopih za večanje občutljivosti odraslih za pravice in potrebe otrok (npr. organizacija tedna otroka).
- Sodelovanje s predlogi in pri organizaciji in izvajanju izobraževanj za starše (šole za starše, tematska predavanja, okrogle mize ipd.), pri čemer se upoštevajo potrebe, predlogi in pobude staršev.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Izvajanje preventivnih delavnic s skupinami otrok, skupino zaposlenih, skupino staršev otrok oddelka, v katerih se pojavi specifična težava.
- Izvajanje predavanj na roditeljskih sestankih, npr. za starše bodočih prvošolcev.
- Vključevanje v skupinske pogovore na izbrano temo v oddelku na pobudo vzgojitelja.
- Koordiniranje timskih sestankov z notranjimi in zunanji člani.

Pri delu s posameznimi strokovnimi delavci in starši (na predlog in/ali pobudo) je svetovalni delavec v pomoč pri razumevanju in spodbujanju otrokovega razvoja in učenja.

Delo s posameznikom in zanj

- Pomoč pri dodeljevanju finančne pomoči družinam, da bi otrok imel možnost obiskovati plačljive dejavnosti.
- Svetovanje in sodelovanje s starši pri vzgojnih izzivih ali negotovosti pri vzgoji otrok za krepitev starševske vloge.
- Individualni pogovori s starši otroka s specifičnimi potrebami ali izzivi, če se kažejo odstopanja od značilnega razvoja ali druge neželene posebnosti.
- Sodelovanje v timu pri pripravi načrta pomoči za otroka.

1.2 Celostni razvoj in dobrobit/blagostanje otrok

Temeljni cilj svetovalne službe je skrb za optimalni razvoj vseh otrok. Svetovalni delavec v vrtcu tako posredno kot neposredno deluje, sodeluje in pomaga pri spodbujanju celostnega razvoja otrok (tj. njihovega spoznavnega, govornega, čustvenega, socialnega, moralnega in gibalnega razvoja), pri čemer so navedena področja medsebojno povezana in v recipročnem odnosu, pri tem pa skrbi tudi za zagotavljanje dobrobiti/blagostanja otrok. Pri skrbi za celostni razvoj otrok je ključno zavedanje in upoštevanje individualnih razlik med otroki tako z vidika psiholoških značilnosti kot značilnosti njihovega družinskega in širšega socialnega okolja, iz katerega prihajajo. Pri spodbujanju celostnega razvoja svetovalni delavec uporablja različne pristope in strategije dela, pri čemer upošteva zmožnosti in potrebe posameznega otroka.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Svetovanje pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji vsakdanjega življenja in dela v vrtcu z vidika prepoznavanja ustreznih pogojev za celostni razvoj in dobrobit/blagostanje otrok (npr. informiranje lokalne javnosti o ugodnem vplivu vključenosti otroka v vrtec za njegov razvoj).
- Svetovanje pri razvojnoprocenem načrtovanju, tako na ravni načrtovanih dejavnosti kot na ravni prikritega kurikula.
- Svetovanje pri načrtovanju prostorskih pogojev (npr. pri morebitnih prostorskih obnovah).
- Sodelovanje z vodstvom pri odločanju glede vključevanja vrtca v različne razvojne, inovativne in preventivne projekte s področja spodbujanja razvoja in učenja različno starih otrok.
- Pomoč staršem pri razumevanju in spodbujanju otrokovega razvoja in učenja s pomočjo načrtovanja in izvajanja izobraževanj, individualnih ter skupinskih svetovanj in drugih oblik informiranja.
- Lastno izobraževanje in informiranje različnih udeležencev o morebitnih dejavnih tveganja ali relevantnih dogodkih v aktualnem družbenem dogajanju, ki bi lahko imeli učinke na razvoj in učenje otrok (npr. vpliv spremljanja zaslonkih vsebin, pandemija covid-19).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Spremljanje dinamike v skupini otrok.
- Izvajanje načrtovanih in sistematičnih obiskov posameznih oddelkov z namenom preventivnega delovanja in/ali načrtovanja ter analiziranja potreb po svetovanju otrokom, staršem ali vzgojiteljem.
- Svetovanje in sodelovanje pri načrtovanju vsakodnevnega življenja v vrtcu, časa in prostora za načrtovane dejavnosti, prehode in rutine glede vloge odraslega in načina komuniciranja z otroki.
- Sodelovanje pri analizi upoštevanja posebnosti in različnosti otrok v oddelku, ki temeljijo na individualiziranem in diferenciranem načrtovanju dejavnosti v oddelku.
- Sodelovanje pri evalvaciji in zagotavljanju kakovosti dela v oddelku.

Delo s posameznikom in zanj

Svetovalni delavec sodeluje s strokovnimi delavci z namenom spodbujanja celostnega razvoja posameznih otrok, kadar ti kažejo odstopanja v razvoju in/ali prihajajo iz družin, ki se v vsakdanjem življenju srečujejo s številnimi kompleksnimi in pogosto med seboj prepletenimi psihosocialnimi stiskami in izzivi, ki bi lahko neugodno vplivali na otrokov optimalni razvoj. V teh primerih se v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo in individualnimi potrebami tako otrok kot staršev in vrtca svetovalni delavec ukvarja z otroki tako posredno kot tudi neposredno (svetovanje, pomoč, izobraževanje).

Svetovalni delavec:

- sodeluje z vzgojitelji pri prepoznavanju odstopanj v razvoju, pri načrtovanju in izvajanju ustreznih oblik dela ter otrokovi obravnavi in svetuje vzgojiteljem pri neposrednem delu z otroki;
- spremlja (zbira podatke, opazuje, ocenjuje) otrokovo vedenje, igro, socialno vključevanje, čustveno izražanje, risbe, govor, gibanje;
- sodeluje s starši, jim pomaga in zagotavlja različne oblike individualnega svetovanja ter podporo pri vključevanju otroka v različne dejavnosti (informiranje, vzpostavljanje komunikacije z ustreznimi ustanovami, podpora pri vključitvi v posebne strokovne programe pomoči za starše oz. družino ipd.);
- koordinira področje strokovne obravnave otroka v vrtcu;
- sodeluje v multidisciplinarnih timih in se povezuje s strokovnjaki iz drugih institucij.

Posebno pozornost namenja staršem, ki se v vsakdanjem življenju srečujejo s številnimi kompleksnimi in pogosto med seboj zelo prepletenimi psihosocialnimi stiskami in izzivi. S starši se dogovarja o oblikah podpore in pomoči, ki jo potrebujejo, in glede na zaznane potrebe opredeli delež vsakega v projektu pomoči. Take družine pogosto potrebujejo kontinuirano in dlje časa trajajočo podporo in pomoč, spremljavo tima strokovnih delavcev iz vrtca in drugih institucij. Svetovalni delavec v timu, če je to potrebno, zavzame tudi vlogo zagovornika otroka. Pomembno je namreč, da se v procesu sodelovanja s starši oz. družino vedno znova oblikuje prostor za otrokov glas (če je mogoče, se otroka vključi v proces sodelovanja; če to zaradi katerega koli razloga ni mogoče, pa lahko svetovalni delavec ali otrokov vzgojitelj zastopa njegov glas) kot tudi, da se krepi otroka in posledično tudi družinsko odpornost.

1.3 Igra in učenje otrok

Otrok večino časa preživi v igri, in sicer v prosti igri in igri kot dejavnosti, ki jo z namenom doseganja posameznih ciljev kurikula načrtujejo strokovni delavci. Igra in učenje otrok v vrtcu sta tesno povezana med seboj in sta del procesa spodbujanja celostnega razvoja otrok. Prevladujoči socialni konteksti za razvoj in učenje otrok so igra (simbolna igra, konstrukcijska igra, gibalna igra, igra s pravili), skupno branje odraslih in otrok, ustvarjalno izražanje otrok (npr. z risbo, glasbo in plesom), pripovedovanje in pogovor. Svetovalni delavec posredno podpira aktivno vlogo in participacijo otrok pri različnih dejavnostih v procesu načrtovanja, izvedbe, evalvacije in refleksije.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri spremljanju in evalvaciji didaktičnih pristopov, metod načrtovanega dela, pri uvajanju didaktičnih inovacij in sodobnih načinov spodbujanja razvoja in učenja otrok.

- Svetovanje glede izbora igrač in didaktičnih pripomočkov ter urejanju prostorov za igro, tudi pri izbiri igralnega materiala glede primernosti za starost in potrebe različnih skupin otrok ter za različne vrste igre.
- Načrtovanje in organizacija predavanj in delavnic za starše in strokovne delavce na temo igre in učenja.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Svetovanje in sodelovanje s strokovnimi delavci pri oblikovanju fizičnega in socialnega okolja, organizaciji prostora, ponudbi dejavnosti v vrtcu, izboru in ponudbi didaktičnega in igralnega materiala ter primernih oblik in metod dela z otroki.
- Svetovanje strokovnim delavcem pri opazovanju otrok v igri ter analizi njihove igre (npr. vpliv igralnega materiala na igro otrok, vrste iger, ki se pojavljajo, vključevanje otrok v igro, sodelovanje v igri).
- Svetovanje pri načrtovanju in evalvaciji načrtovanih dejavnosti, igre in rutine.

Delo s posameznikom in zanj

- Svetovanje pri izbiri in izvajanju ustreznih pristopov, metod, strategij dela in prilagoditev glede na specifične potrebe posameznega otroka.
- Načrtovanje in evalviranje prilagajanja igre in učenja posameznemu otroku.
- Opazovanje in spremljanje otrokove igre za namen ugotavljanja posebnosti v razvoju ter zagotavljanja podpore v območju bližnjega razvoja otroka.

Pri tem je lahko v prvem koraku opazovanje prosto, namenjeno preventivnemu delovanju, v naslednjih korakih pa lahko po potrebi preide v sistematično opazovanje in spremljanje posameznega otroka.

1.4 Uvajanje novincev in prehodi otrok

Za zagotavljanje čim bolj kakovostnega življenja otrok in podpore pri različnih vrstah prehodov, kot so vstop v vrtec, prehod med oddelki v novem vrtčevskem letu, spremembe in menjave kadra med letom, menjava vrtca zaradi selitve ipd., je nujno sodelovanje med vrtcem in otrokovimi starši, saj je prilagoditev najmlajših otrok na nove okoliščine za njih, pa tudi za njihove starše, lahko velik izziv oz. obremenilna izkušnja.

Naloga vseh za otroka pomembnih odraslih je, da ob otrokovem prvem stiku z vzgojno-izobraževalnim zavodom pomagajo otroku pri prilagajanju na novo okolje.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri razvoju kakovosti na področju uvajanja otrok v vrtec.
- Izvajanje ali koordiniranje strokovnih predavanj za strokovne delavce vrtca kot tudi za starše novovpisanih otrok.

- Sodelovanje pri pripravi gradiv za starše ob uvajanju otroka v vrtec ob vpisu (če gre za vrtec, ki ima veliko otrok priseljencev, je smiselno razmisliti o pripravi gradiv o vrtcu in uvajanju v vrtec v več jezikih).
- Svetovanje pri oblikovanju oddelkov.
- Svetovanje pri načrtovanju oblik sodelovanja vrtca s starši ob prvem stiku z vrtcem.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

Svetovalni delavec svetuje oz. sodeluje (v pogovorih, s prisotnostjo v oddelku ipd.) z vzgojitelji:

- pri načrtovanju, spremljanju in izvajanju uvajanja otrok v posameznih oddelkih;
- pri načrtovanju in izvedbi uvodnih roditeljskih sestankov za starše novovpisanih otrok (npr. predstavitev znanj o razvojnih značilnostih otrok ter razvoju navezanosti med otrokom in odraslo osebo, opis poteka uvajanja otroka v vrtec).

Delo s posameznikom in zanj

Otrokovi starši se iz različnih razlogov (osebne in druge stiske in težave, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju, specifične potrebe otroka, potrebe po prilagoditvah in dodatni podpori otroku v vrtcu ipd.) lahko že ob samem vpisu ali vstopu otroka v vrtec obrnejo po svetovalno pomoč.

Pomembno je, da svetovalni delavec:

- spoštljivo, odgovorno in z usmerjenostjo v želene spremembe s starši vzpostavi delovni odnos soustvarjanja in oblikuje »projekt« pomoči; otrokove starše povabi, da predstavijo svojo opredelitev problema, sam pa doda svoje videnje in opažanja, nakar se skupaj z upoštevanjem virov moči staršev dogovorijo o želenih izidih in deležu aktivnosti vsakega od njih;
- v podporo otroku in njegovim staršem v projekt pomoči znotraj vrtca (notranji tim) vključi in poveže vse pomembne sogovornike (poleg otrokovega vzgojitelja lahko po potrebi vključi tudi druge strokovne delavce vrtca – ravnatelja, vzgojitelja za zgodnjo obravnavo idr.);
- skupaj z otrokovimi starši (ob vstopu otroka v vrtec pa tudi skupaj z otrokovim vzgojiteljem) ugotovi, katera so otrokova močna področja, katera je smiselno krepiti, pa tudi kakšno podporo potrebuje otrok (upoštevajoč tudi njegovo starost) za lažjo prilagoditev na novo okolje.

Prehod predšolskega otroka v šolo je velik mejnik za otroka in njegove starše. Z namenom, da se med starši, vrtcem, šolo in zunanjimi strokovnjaki izmenjajo potrebne informacije v dobrobit/blagostanje vseh otrok, še posebno v primerih, ko gre za predlog za zgodnje ali odloženo všolanje otrok, je pomembno, da se priprave na ta prehod začnejo pravočasno.

Svetovalni delavec:

- pomaga in sodeluje pri vzpostavljanju in ohranjanju stika s šolami in povezovanju med vrtcem in šolo (pomoč vzgojitelju pri načrtovanju obiska šol, povezovanje s šolami pri organizaciji umetniških, kulturnih in športnih dogodkov na šoli, na katere so povabljeni tudi otroci iz vrtca, pomoč vzgojitelju pri načrtovanju pogovorov z otroki o šoli ipd.);
- sodeluje pri načrtovanju in izvedbi roditeljskih sestankov, pogovornih ur in strokovnih srečanj za starše na temo pripravljenosti otrok za učenje in pripravljenosti za vstop v šolo;
- podpira vzgojitelje pri razumevanju koncepta pripravljenosti na učenje in oceni pripravljenost otrok za vstop v šolo;
- v primeru predloga za odlog všolanja lahko ocenjuje pripravljenost otroka ter sodeluje pri pripravi mnenja za posameznega otroka;
- izvaja individualne pogovore s starši za njihovo informirano odločanje glede všolanja otroka.

1.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj

Prispevek svetovalne službe k razvoju učeče se organizacije je viden na vseh področjih dela in se kaže v kontinuirani podpori profesionalnemu razvoju zaposlenih, pri kakovosti predšolske vzgoje ter skrbi za lastni profesionalni razvoj.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

Svetovalni delavec je sodelavec pri izvajanju preventivnih dejavnosti vrtca, ki se neposredno izvajajo z otroki, starši in/ali vzgojitelji. Najpomembnejšo vlogo ima v začetnih fazah izvedbe: pri prepoznavanju vzgojno-izobraževalnih potreb otrok ter prepoznavanju in začetnem izvajanju dokazano učinkovitih programov za ta namen. Sčasoma se učinkoviti programi integrirajo v program vrtca oz. izvajanje preide na raven oddelkov vrtca.

Svetovalni delavec:

- sooblikuje vizijo in ključne dokumente zavoda,
- analizira in oblikuje predloge za izboljšanje kakovosti v vrtcu,
- sodeluje pri načrtovanju izobraževanja za strokovne delavce,
- sodeluje na delovnih sestankih vodstva vzgojno-izobraževalnega zavoda,
- sodeluje v razvojnem timu za kakovost,
- sodeluje pri pripravi internih protokolov vrtca (npr. ob sumu nasilja nad otrokom).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje pri razvoju in uvajanju sodobnih pedagoških pristopov in projektov za specifične potrebe vrtca oz. enot in/ali skupin.
- Koordiniranje in sodelovanje pri delu strokovnih aktivov.

-
- Kontinuirano sodelovanje v timih z vzgojitelji za izvajanje dodatne strokovne pomoči.

Delo s strokovnimi delavci

- Vzpostavljanje partnerskega sodelovanja in zaupanja z novimi strokovnimi delavci in podpora pri njihovem prilagajanju z vidika potreb otrok.
- Strokovno podpiranje vzgojiteljev z aktualnimi izzivi glede izbora izobraževanj ali literature.
- Pogovori s strokovnimi delavci o subjektivnih teorijah in skritem kurikulumu.

Lastni profesionalni razvoj

- Skrbno načrtovanje lastnega izobraževanja, implementiranje spoznanj v prakso in preizkusi (občasno se priporočajo daljša izobraževanja, saj ustvarjajo globljo in trajno izboljšavo v praksi svetovalnih delavcev).
- Spremljanje novosti in referenčne literature.
- Spremljanje sprememb zakonodaje s področja vzgoje in izobraževanja.
- Povezovanje s svetovalnimi delavci na študijskih srečanjih in v aktivih.
- Vključitev v edukativno supervizijo, intervizijo in druge oblike profesionalne podpore pri reševanju intenzivnih, kompleksnih izzivov pri delu.

Skrb za psihofizično (duševno) zdravje temelji na poznavanju vpliva dolgotrajnega stresa in aktivnega soočanja z njim, poznavanju in upoštevanju svoje vloge in položaja v sistemu vzgoje in izobraževanja, razumevanju pomena dobrih medosebnih odnosov in prizadevanja zanje, ohranjanju zaupne socialne podpore, premišljevanju o svoji avtonomiji, odgovornosti in integriteti ter osebnostnih značilnostih, ki vplivajo na profesionalno izkušnjo.

S svojimi specifičnimi znanji na področju skrbi za duševno zdravje lahko svetovalni delavec pomaga sebi in drugim zaposlenim.

Svetovalni delavec vedno pogosteje deluje kot član svetovalnega tima, kar je priložnost za usklajeno in dopolnjujoče strokovno delovanje. Ob prihodu novega svetovalnega delavca priporočamo, da svetovalni delavec v odhajanju opravi primopredajo nalog in dokumentacije. Če svetovalni delavec zelo premišljeno določa prioritete med svojimi strokovnimi nalogami (razvojno-preventivnimi dejavnostmi in načrtovanjem, spremljanjem in evalvacijo, strokovno administracijo in drugimi nalogami), pomembno prispeva k optimalnemu strokovnemu delovanju.

Svetovalni delavec proaktivno in načrtno promovira lastna strokovna področja in kompetence v javnosti (npr. pisanje strokovnih člankov, raziskovalno in analitično delo s predstavitvami v javnosti, objave v medijih, predstavitve na srečanjih s starši, priporočila staršem na oglasnih deskah, v zloženkah, na spletnih straneh vrtcev). Tako krepi svojo profesionalno vlogo in prispeva k ugledu svetovalnih delavcev vrtcev v lokalni in širši javnosti.

2 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V OSNOVNI ŠOLI

Obdobje osnovne šole v razvoju otroka, starega od šest do petnajst let, zajema precejšnje spremembe na telesnem, spoznavnem in socialno-čustvenem področju. V tem obdobju otroci razvijajo gibalne sposobnosti, kot so fine motorične spretnosti (npr. pisanje, risanje) in grobe motorične spretnosti (npr. športne aktivnosti, igre), začnejo razvijati lastne interese in prepoznavati, kaj jih zanima. Doživljajo spremembe v vedenju in se učijo obvladovati čustva, razvijajo samonadzor in moralna načela. Osnovnošolsko obdobje je ključno za oblikovanje osebnosti in zmožnosti otrok, saj se pripravljajo na prehod v adolescenco in kasneje v odraslost. Soočajo se z izzivi šolske uspešnosti. Svetovalni delavci v osnovni šoli imajo ključno vlogo pri celostni podpori otrokom in ustvarjanju okolja, ki spodbuja učenje, osebni razvoj in dobro počutje učencev.

V nadaljevanju predstavljamo pet področij svetovalnega dela v šoli s primeri zgolj nekaterih nalog. Vseh nalog svetovalnih delavcev ni mogoče naštetih oz. bi naštevanje pomembno poseglo v avtonomijo posameznega svetovalnega delavca.

2.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje

Varno, spodbudno in vključujoče okolje je pomembno za vsakega učenca. Strokovni delavci organizirajo takšno vzgojno-izobraževalno okolje in dejavnosti, v katerih se učenci počutijo varno in sprejeto, saj so vzgojno-izobraževalni pristopi prilagojeni potrebam in značilnostim razvoja vsakega posameznika. V takem okolju so v ospredju demokratične vrednote, vzpostavljajo se pogoji za kakovostno bivanje in aktivno samostojno učenje ter učenje v skupini. Učencem je primarno treba zagotoviti fizično in psihično varnost. Pri tem sta za svetovalnega delavca še posebno pomembni dve nalogi.

- **Zagotavljanje spodbudnega učnega okolja.** Pomemben element zagotavljanja spodbudnega učnega okolja temelji na upoštevanju celovitosti posameznika (poznavanju in razumevanju/sprejemanju slehernega učenca z njegovimi značilnostmi in posebnostmi) in vzpostavljanju vključujočega okolja (kar je še predvsem pomembno za učence s težavami v razvoju in učence s specifičnimi potrebami, izzivi in težavami).²⁰
- **Zaščita učencev pred neobravnavo nasilja** se zagotavlja z zakonodajo (npr. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode) in s pomočjo protokolov za strokovno delovanje (npr. Protokol ob zaznavi medvrstniškega nasilja). Pri tem svetovalni delavec vzpostavlja preventivne in

²⁰ Opredelitev podskupin otrok in mladostnikov s težavami v razvoju in specifičnimi potrebami, izzivi in težavami je zapisana na str. 6.

kurativne dejavnosti ter izvaja svetovalne dejavnosti s starši, učencem in skupino ter pri tem sodeluje s strokovnimi delavci v šoli in izven nje.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sooblikovanje vzgojnega načrta in pravil šolskega reda ter protokolov.
- Sooblikovanje sistema spremljanja in evalvacije vzgojnega delovanja.
- Koordinacija in sodelovanje z zunanjimi institucijami pri podpori vzgojnega delovanja (npr. prostovoljstvo in tutorstvo v lokalnem okolju).
- Sooblikovanje programa in načrtovanje dela podpornega šolskega osebja (spremljevalci, varuhi, romski pomočniki, javni delavci idr.).
- Uvajanje in sooblikovanje sodelovalne, timske kulture ter učeče se skupnosti (predlaga in izvaja različne pristope in dejavnosti za razvijanje pripadnosti šoli, oddelku, vključujočemu okolju).
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju izobraževanj za varno, spodbudno in vključujoče okolje za strokovne delavce in starše.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri vzgojnih ravnanjih, zagotavljanju osnovne varnosti in spodbudnega okolja tudi zunaj pouka (med odmori, v garderobi, na igrišču, v umivalnici in na stranišču, v jedilnici ipd.).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sooblikovanje vzgojnih dejavnosti in pravil šolskega reda.
- Sooblikovanje oddelčnih/razrednih pravil.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri delu z oddelčno skupnostjo in dejavnostih, ki se nanašajo na organizacijo, podporo razrednikom pri vodenju oddelkov in načrtovanju ur oddelčne skupnosti, na reševanje konfliktov, oblikovanje ustreznega vzdušja v oddelku ipd.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci in starši pri delu z oddelkom, ko se pojavijo vzgojne/disciplinske težave.
- Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci v vzgojno-izobraževalnem zavodu in izven njega pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji različnih dejavnosti, ki obravnavajo specifične značilnosti in potrebe posameznih skupin učencev (npr. nenasilna komunikacija, soustvarjanje vključujočega okolja za učence z veliko tveganji in izzivi).

Delo s posameznikom in zanj

- Pomoč in svetovanje učencem z veliko tveganji in izzivi, vzgojnimi težavami in težavami pri vključevanju v skupine.
- Pomoč in svetovanje strokovnim delavcem in staršem učencev z veliko tveganji in izzivi, vzgojnimi težavami in težavami pri vključevanju v skupine.
- Pomoč in svetovanje vsem vpletenim v konfliktno situacijo, medvrstniško nasilje ali nasilje v družini.

2.2 Celostni razvoj (gibalni, spoznavni, čustveni in socialni razvoj, skrb za duševno zdravje) in dobrobit/blagostanje učencev

Temeljni cilj svetovalne službe je skrb za optimalni razvoj vseh učencev. Svetovalni delavec v vzgojno-izobraževalnem zavodu deluje, sodeluje in pomaga pri spodbujanju celostnega razvoja učencev, pri tem pa skrbi tudi za zagotavljanje dobrobiti/blagostanja. Pri skrbi za celostni razvoj učencev je ključno zavedanje in upoštevanje individualnih razlik med učenci tako z vidika psiholoških značilnosti kot značilnosti njihovega družinskega in širšega socialnega okolja, iz katerega prihajajo. Pri spodbujanju celostnega razvoja svetovalni delavec uporablja različne znanstveno podprte pristope in strategije dela, pri čemer upošteva zmožnosti in potrebe posameznega učenca.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri evalvaciji stanja, načrtovanju dejavnosti za spodbujanje posameznih področij razvoja učencev.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju izobraževanj ter usposabljanj strokovnih delavcev in staršev za spremljanje in podporo celostnemu razvoju učencev.
- Načrtovanje in izvajanje kakovostnih in strokovno preverjenih preventivnih programov v podporo celostnemu razvoju učencev (npr. programi za krepitev samopodobe, za razvijanje učinkovitejše komunikacije, za učinkovito spoprijemanje s problemskimi situacijami, urjenje učencev v socialnih spretnostih, za sproščanje, za preprečevanje zlorabe drog in različnih oblik nasilja).
- Prepoznavanje specifičnih značilnosti v določenem časovnem obdobju (kot npr. povečan pojav anksioznosti po pandemiji, vprašanja spolne identitete).
- Ozaveščanje strokovnih delavcev in staršev ob aktualnih izzivih s področja razvoja učencev in učenja.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri prepoznavanju, načrtovanju in izvajanju učinkovitih pristopov za spodbujanje celostnega razvoja učencev.
- Izvajanje preventivnih dejavnosti (predavanj, delavnic ipd.) za spodbujanje celostnega razvoja, zdravega življenjskega sloga, osebne rasti in duševnega zdravja.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju roditeljskih sestankov in drugih oblik sodelovanja s starši v podporo celostnemu razvoju učencev (npr. predavanja, podporne skupine za starše).
- Krizne kurativne dejavnosti zaradi odziva posameznika ali oddelka na zahteven dogodek (npr. primer samomora/smrti, pojavljanje anksioznosti, depresivnosti, motenj hranjenja), ki vključujejo tudi organizacijo in izvedbo strokovnih timov z možnostjo vključevanja zunanjih izvajalcev.

Delo s posameznikom in zanj

- Pomoč in svetovanje učencem s težavami v gibalnem, spoznavnem, čustvenem in socialnem razvoju (npr. težave v duševnem zdravju, ob travmatičnem dogodku – smrt, ločitev, žalovanje idr.).
- Sodelovanje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji dodatnih oblik dela in oblikovanju individualnih programov za učence s težavami v gibalnem, spoznavnem, čustvenem in socialnem razvoju.
- Pomoč in svetovanje učiteljem in staršem pri delu z učenci s težavami v gibalnem, spoznavnem, čustvenem in socialnem razvoju.

2.3 Učenje in poučevanje (dobra poučevalna praksa, metodično-didaktični pristopi in prilagoditve)

Šolski uspeh (ali neuspeh) ima pomemben vpliv tako na funkcioniranje učenca, njegovo družino, sistem šole in posredno na širšo družbo, zato ga je treba razumeti in obravnavati kot pomemben varovalni (ali rizični) dejavnik v razvoju. Še posebej to velja za učence z težavami v razvoju in učence s specifičnimi potrebami, izzivi in težavami. Svetovalni delavec sodeluje pri odkrivanju vzrokov šolskega neuspeha ter se vključuje v vzpostavljanje ustreznih pogojev in oblik pomoči za spodbujanje šolske uspešnosti vseh učencev (individualizacija in diferenciacija). Pri tem podpira aktivno vlogo učenca v procesu učenja in se zavzema za njegovo participacijo v različnih dejavnostih v procesu načrtovanja, izvedbe, evalvacije in refleksije.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji vzgojno-izobraževalnega procesa na področju učenja in poučevanja.
- Sodelovanje pri zagotavljanju ustreznih pogojev za integracijo/inkluzijo vseh učencev.
- Sodelovanje pri uvajanju didaktičnih inovacij v pouk, pri diferenciaciji in individualizaciji pouka in uveljavljanju sodobnih konceptov poučevanja.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju izobraževanj strokovnih delavcev za učinkovitejšo učenje in poučevanje.
- Načrtovanje, koordinacija in evalvacija metod in pristopov za odkrivanje učnih težav ter pravočasno prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju izobraževanj za starše na temo učenja, npr. učinkovite učne navade, motivacija za učenje.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje v razvojnih projektih in podpora strokovnim delavcem pri izboljšanju kakovosti poučevanja, npr. pri načrtovanju in prilagajanju učnih metod, oblik, didaktičnih konceptov in strategij pri pouku in učenju učenja.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri pouku in izvajanju preventivnih programov na področju učenja (npr. razvijanje učinkovitih učnih strategij, učnih navad ipd.).
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri prepoznavanju učnih težav učencev, načrtovanju in izvajanju prilagoditev, metod in oblik dela pri pouku in učenju učenja ter vključitev v dopolnilni pouk.
- Sodelovanje pri oblikovanju skupin (npr. pri izvajanju diferenciacije).

Delo s posameznikom in zanj

- Pomoč in svetovanje učencem z veliko tveganji in izzivi pri razvijanju ustreznih strategij učenja.
- Pomoč in svetovanje staršem učencev pri razvijanju ustreznih strategij učenja in oblik učne pomoči.
- Spremljanje in izvajanje pomoči učencem z učnimi težavami (npr. v okviru petstopenjskega modela pomoči učencem z učnimi težavami).
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri pripravi, izvedbi in evalvaciji ustreznih oblik dela in oblikovanju individualiziranih programov za različne skupine učencev oz. za učence z veliko tveganji in izzivi.

2.4 Vzgojno-izobraževalni prehodi

Zagotavljanje strokovno preišljenih vzgojno-izobraževalnih prehodov je izhodišče za uspešno vključevanje učencev v novo šolsko okolje, oddelek, skupino, še zlasti to velja ob vstopu učencev v vzgojno-izobraževalni proces, pri prehodih med triletji in na višje izobraževalne ravni, ki so povezani s sistematično načrtovano in izvedeno karierno orientacijo. Svetovalni delavec sodeluje, načrtuje in sooblikuje z vodstvom vzgojno-izobraževalnega zavoda, strokovnimi delavci in starši pogoje za uspešen vertikalni/horizontalni vzgojno-izobraževalni prehod, tako da upošteva razvojne značilnosti, interese in posebnosti posameznega učenca. Sodeluje pri oblikovanju oddelkov in skupin, pri tem pa si pomaga z različnimi predhodnimi analizami npr. o skupinski dinamiki ter učnih in osebnostnih značilnostih učencev. V procesu vzgojno-izobraževalnega prehoda z vso skrbnostjo in strokovnostjo vstopa v zahtevne svetovalne odnose z učenci z veliko tveganji in izzivi ter njihovimi starši.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje in koordinacija izvedbe vpisa ter sprejema otrok v šolo (npr. potek vpisa, roditeljski sestanki za starše bodočih prvošolcev).
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju uspešnih prehodov učencev na horizontalni in vertikalni ravni (npr. vpis in vključevanje prvošolcev, prehodi iz razredne na predmetno stopnjo, v heterogene učne skupine pri temeljnih predmetih, vključevanje novincev).
- Sooblikovanje načrta za izvajanje karijerne orientacije v sodelovanju s strokovnimi delavci in starši (npr. roditeljski sestanki, priprava načrta izvedbe pri pouku).
- Koordinacija in izvedba vpisnega postopka za vpis učencev v nadaljnje izobraževanje.
- Sodelovanje pri oblikovanju skupin in oddelkov (npr. oblikovanje prvih razredov, združevanje različnih oddelkov, učne skupine, ob vzgojni problematiki v oddelkih).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje pri izvajanju karijerne orientacije pri pouku, razrednih urah in drugih dejavnostih.
- Načrtovanje in izvajanje skupinskih oblik osnovnega kariernega svetovanja za učence.
- Sodelovanje in svetovanje pri učinkovitem prehajanju učencev v novo šolsko okolje.
- Sodelovanje in izvajanje roditeljskih sestankov v procesu karijerne orientacije.

Delo s posameznikom in zanj

- Pomoč in svetovanje učencem ob vertikalnih in horizontalnih prehodih (npr. presoja pripravljenosti otroka na šolo, strokovna ocena/mnenje glede potrebe po odložitvi šolanja/akceleraciji/prehodu učenca v drug vzgojno-izobraževalni program in programe srednješolskega izobraževanja, sodelovanje v postopku prešolanja učenca v drugo šolo, oddelek ali drug vzgojno-izobraževalni program).
- Pomoč in svetovanje staršem ob vertikalnih in horizontalnih prehodih učencev (npr. sodelovanje pri pripravi družine in učenca na postopek prešolanja, priprava dokumentacije za uvedbo postopka usmerjanja učenca, pridobitev dokumentacije učenca ob prešolanju, prehod v srednješolsko izobraževanje ali na trg dela).
- Pomoč in svetovanje učencem z veliko tveganji in izzivi pri prehodu v nadaljnje izobraževanje ali na trg dela.

2.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj

Zaradi širokega poznavanja posameznih podsistemov ima svetovalni delavec v vzgojno-izobraževalnem zavodu pomembno vlogo v odnosu do vodstva in strokovnih delavcev. Svetovalni delavec se aktivno vključuje v sooblikovanje vizije in strateških ciljev vzgojno-izobraževalnega zavoda ter njegovih strateških in delovnih dokumentov. S tem aktivno prispeva k sistematičnemu in kontinuiranemu sodelovanju pri dvigu kakovosti vzgojno-izobraževalnih procesov in sodelovanju pri krepitvi profesionalnega razvoja zaposlenih. S svojo udeležbo prispeva k raziskovanju, razvijanju in kritičnemu vrednotenju strok svetovalnega dela. Na ta način svetovalna služba opravlja svojo razvojno-preventivno dejavnost v najširšem smislu ter s tem postavlja temelje za delovanje na ostalih področjih dela.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri oblikovanju vizije in ključnih strateških ter delovnih dokumentov (razvojnega načrta, letnega delovnega načrta idr.) in v strokovnih organih šole.
- Sodelovanje pri oblikovanju sistema ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti ter samoevalvacije.
- Sodelovanje pri uvajanju, izvajanju in evalvaciji razvojnih projektov ter inovacijah.
- Sodelovanje pri načrtovanju, oblikovanju in izvajanju nadstandardnih programov in dejavnosti (npr. različni projekti, tutorstvo, prostovoljstvo, mediatorji, dejavnosti v okviru razširjenega programa, sodelovanje z lokalnim okoljem).
- Sodelovanje na sejah učiteljskega zbora, oddelčnega učiteljskega zbora, strokovnih aktivov učiteljev in drugih strokovnih organov šole.
- Sodelovanje pri načrtovanju, izbiri zunanjih izvajalcev, izvajanju in evalvaciji kratkoročnega/dolgoročnega načrta izobraževanj za strokovne delavce.
- Povezovanje z drugimi strokovnimi delavci in skrb za prenos dobrih praks.
- Povezovanje s svetovalnimi delavci izven vzgojno-izobraževalnega zavoda v obliki aktivov, stanovskih združenj.
- Povezovanje in sodelovanje s starši in zunanjimi strokovnimi institucijami pri skupnih nalogah in projektih.
- Sodelovanje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji izobraževanj ter svetovanj za starše (npr. podporne skupine za starše).
- Sodelovanje pri razpravah o sistemskih vprašanjih na področju vzgoje in izobraževanja.
- Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki in institucijami pri izvajanju razvojnih projektov, inovacij ipd.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Tematske in problemske razprave s strokovnimi delavci pri uvajanju in evalvaciji razvojnih projektov ter inovacij za vzgojno-izobraževalno delo.
- Koordiniranje ali izvajanje projektov, namenjenih učencem in strokovnim delavcem na področju razvojno-preventivnega delovanja.
- Sodelovanje s starši pri razvojno-preventivnih projektih, inovacijah ipd.
- Podpora in sodelovanje v ožjem timu pri izvajanju razvojnih projektov, inovacij ipd.
- Mentorstvo študentom in pripravnikom.

Lastni profesionalni razvoj

- Izbira prioriternih nalog glede na potrebe udeležencev ter v skladu z lastno strokovno usposobljenostjo.
- Oblikovanje ter evalvacija letnega delovnega načrta.
- Skrb za lastni profesionalni razvoj in kariero (pisanje dnevnika in druge oblike refleksije, portfolio, letni pogovori z vodstvom ipd.).
- Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje ter vključevanje novih znanj, ki temeljijo na empiričnih dokazih, krepitev kompetenc.
- Vključitev v edukativno supervizijo, intervizijo in druge oblike profesionalne podpore pri reševanju intenzivnih, kompleksnih izzivov pri delu.

3 PODROČJA SVETOVALNEGA DELA V SREDNJI ŠOLI IN DIJAŠKEM DOMU

Mladostništvo je obdobje intenzivnega telesnega, emocionalnega, spoznavnega in socialnega razvoja, v katerem se mladostniki postopno osamosvajajo ter sprejemajo vse več odgovornosti za svoje vedenje in odločitve. Poslanstvo svetovalne službe v srednji šoli²¹ ostaja podpora in pomoč mladostniku za postopno sprejemanje vse več odgovornosti za lastne odločitve in za razvijanje lastnih potencialov. Svetovalni delavec mladostnikom v srednji šoli omogoča pridobivati izkušnje vključujoče šole ter s tem povezanega varnega in spodbudnega učnega okolja, v katerem prevladujeta visoko razvita sodelovalna kultura in zaupanje, ter jim s tem pomaga razvijati pozitivno samopodobo.

Ob tem se svetovalna služba v dijaškem domu poleg zgoraj naštetih nalog še dodatno ukvarja s celostno podporo dijakom v času vključitve v dijaški dom (vzpostavljanje optimalnih pogojev bivanja in učenja, podpora pri reševanju socialno-ekonomskih izzivov, kontinuirano spremljanje dijakov ipd.).

V nadaljevanju predstavljamo pet področij svetovalnega dela v šoli in dijaškem domu s primeri zgolj nekaterih nalog. Vseh nalog svetovalnih delavcev ni mogoče naštetih oz. bi naštevanje pomembno poseglo v avtonomijo posameznega svetovalnega delavca.

3.1 Varno, spodbudno in vključujoče okolje

Varno, spodbudno in vključujoče okolje je pomembno za vsakega dijaka. Vsi strokovni delavci organizirajo takšno vzgojno-izobraževalno okolje in dejavnosti, da se vsi dijaki počutijo varno in sprejeto, pri čemer so vzgojno-izobraževalni pristopi prilagojeni potrebam in značilnostim razvoja vsakega posameznika. V takem okolju so v ospredju demokratične vrednote ter se vzpostavljajo pogoji za kakovostno bivanje in aktivno samostojno učenje in učenje v skupini. Dijakom je primarno treba zagotoviti varnost.

Za svetovalnega delavca sta pri tem še posebno pomembni dve nalogi.

- **Zagotavljanje spodbudnega učnega okolja** temelji na upoštevanju celovitosti posameznika (poznavanju in razumevanju/sprejemanju dijaka z njegovimi značilnostmi in posebnostmi) in vzpostavljanju vključujočega okolja (kar je predvsem pomembno za dijake s težavami v razvoju in dijake s specifičnimi potrebami, izzivi in težavami).²²

²¹ V nadaljevanju besedila izraz »šola« vključuje vzgojno-izobraževalne zavode na ravni srednjega šolstva.

²² Opredelitev podskupin otrok in mladostnikov s težavami v razvoju in specifičnimi potrebami, izzivi in težavami je zapisana na str. 6

- **Zaščita dijakov pred neobravnavo nasilja** se zagotavlja z zakonodajo (npr. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode) in s pomočjo protokolov za strokovno delovanje (npr. Protokol ob zaznavi medvrstniškega nasilja).

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri oblikovanju načinov sodelovanja in pravil vzgojno-izobraževalnega zavoda.
- Sooblikovanje sistema spremljanja in evalvacije vzgojnega delovanja vzgojno-izobraževalnega zavoda.
- Uvajanje sodobne kulture učenja. Svetovalni delavec jo v kolektivu in pri dijakih podpira in predstavlja model konstruktivnega spoprijemanja z napakami ter miselne naravnosti k napredku.
- Koordinacija in sodelovanje z zunanjimi institucijami pri podpori vzgojnemu delovanju učiteljev oz. vzgojiteljev.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti za varno, spodbudno in vključujoče okolje za strokovne delavce in starše.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri prepoznavanju in razumevanju različnosti, specifičnih potreb, izzivov in težav, dejavnikov tveganja in izzivov (npr. travmatski dogodki, naravne nesreče, zlorabe).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci v vzgojno-izobraževalnem zavodu in zunaj njega, ki obravnavajo specifične značilnosti in potrebe posameznih skupin dijakov (npr. dijaki s posebnimi potrebami, dijaki z izkušnjo medvrstniškega nasilja).
- Sodelovanje pri ugotavljanju stanja, spremljanju in evalvaciji ter načrtovanju razvoja na specifičnih strokovnih področjih, skladno s strokovno usposobljenostjo.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci in starši, s skupino v specifičnih okoliščinah (npr. izbruh neželenega vedenja, vključevanje priseljencev in beguncev, spolno nadlegovanje).
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri delu z oddelčno skupnostjo in dejavnostih, ki se nanašajo na podporo razredniku, organizacijo in načrtovanje ur oddelčne skupnosti, pri reševanju konfliktov, oblikovanje ustreznega oddelčnega vzdušja, mediacija ipd.

Delo s posameznikom in zanj

- Neposredna pomoč dijaku z vzgojnimi/disciplinskimi težavami, težavami v socialnem vključevanju in drugimi izzivi in težavami.

- Individualno svetovanje strokovnim delavcem in oblikovanje osnovnih vzgojnih smernic za posamezne dijake z vzgojnimi/disciplinskimi težavami, težavami v socialnem vključevanju in/ali drugimi izzivi in težavami.
- Individualno svetovanje staršem dijakov z vzgojnimi težavami, težavami pri socialnem vključevanju in/ali drugimi izzivi in težavami.
- Neposredna pomoč in svetovanje vsem udeležencem znotraj vzgojno-izobraževalnega zavoda, vpletenim v konfliktno situacijo, npr. medvrstniško nasilje ali nasilje v družini.
- Sodelovanje pri uveljavljanju protokolov, kot npr. za žrtve nasilja (medvrstniškega ali v družini).

3.2 Celostni razvoj in dobrobit/blagostanje dijakov (spoznavni, čustveni, socialni in gibalni razvoj, spoznavanje in razvijanje interesov in sposobnosti, skrb za duševno zdravje)

Temeljni cilj svetovalne službe je skrb za optimalni razvoj vseh dijakov. Svetovalni delavec v vzgojno-izobraževalnem zavodu deluje, sodeluje in pomaga pri spodbujanju celostnega razvoja dijakov in hkrati skrbi za zagotavljanje njihove dobrobiti/blagostanja. Pri skrbi za celostni razvoj je ključno zavedanje in upoštevanje individualnih razlik med dijaki tako z vidika psiholoških značilnosti kot značilnosti njihovega družinskega in širšega socialnega okolja, iz katerega prihajajo. Pri spodbujanju celostnega razvoja svetovalni delavec uporablja različne znanstveno podprte pristope in strategije dela, pri čemer upošteva zmožnosti in potrebe posameznega dijaka.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri evalvaciji stanja in načrtovanju dejavnosti za spodbujanje posameznih področij razvoja dijakov.
- Prepoznavanje specifičnih značilnosti v določenem časovnem obdobju (kot npr. povečan pojav anksioznosti po pandemiji, vprašanja spolne identitete).
- Ozaveščanje strokovnih delavcev ob aktualnih izzivih v družbi s področja razvoja dijakov, z možnostjo povezovanja z zunanjimi strokovnjaki.
- Razvojno-preventivno delovanje na področju spoznavnega, čustvenega, socialnega razvoja, kot na primer individualno in skupinsko posvetovalno delo (z učitelji in starši, npr. predavanja in delavnice za pridobivanje čustvenih in socialnih kompetenc).
- Načrtovanje in izvajanje kakovostnih in strokovno preverjenih preventivnih programov v podporo celostnemu razvoju dijakov (npr. programi za krepitev samopodobe, razvijanje učinkovitejše komunikacije in učinkovito spoprijemanje s problemskimi situacijami, urjenje dijakov v socialnih spretnostih).

-
- Skrb (podpora) celostnega razvoja dijakov (duševno zdravje, vpeljava dejavnosti za promocijo zdravega življenjskega sloga v okviru letnega načrtovanja vzgojno-izobraževalnega zavoda).

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri prepoznavanju, načrtovanju in izvajanju učinkovitih pristopov za spodbujanje celostnega razvoja dijakov.
- Izvajanje ali koordiniranje preventivnih dejavnosti (predavanj, delavnic, vodenih dejavnosti idr.) za spodbujanje celostnega razvoja, zdravega življenjskega sloga, osebne rasti in duševnega zdravja.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju roditeljskih sestankov in drugih oblik sodelovanja s starši v podporo celostnemu razvoju dijakov (predavanja idr.).
- Sodelovanje s starši in učitelji glede prepoznanih dejavnikov tveganja in težav pri posameznem dijaku, ki vključuje organizacijo in izvedbo strokovnih timov na šoli.
- Izvajanje ali koordiniranje izobraževanj za učitelje za podporo dijaku s specifičnimi okoliščinami in izzivi.
- Krizne kurativne dejavnosti zaradi odziva posameznika ali oddelka na zahteven dogodek (npr. primer samomora/smrti, pojavljanje anksioznosti, depresivnosti, motenj hranjenja), ki vključujejo tudi organizacijo in izvedbo strokovnih timov z možnostjo vključevanja zunanjih izvajalcev.
- Izvajanje ali koordiniranje preventivnih dejavnosti (predavanj, delavnic, vodenih dejavnosti idr.) za skupine dijakov s specifičnimi okoliščinami in izzivi (npr. samopoškodovalno vedenje).

Delo s posameznikom in zanj

- Individualni strokovni pogovori z dijaku, prilagojeni njegovim potrebam (težave z navezovanjem stikov, anksioznost, samomorilnost idr.) – po potrebi pomoč pri iskanju zunanjih virov pomoči (zunanje strokovne ustanove).
- Sodelovanje pri celostni obravnavi dijaka in povezovanje s strokovnjaki iz zunanjih ustanov (načrtovanje in izvedba strokovnih timov, priprava poročil, mnenj idr.).
- Sodelovanje pri prepoznavanju izrednih okoliščin dijaka za namen prilagajanja obveznosti (npr. delo z begunci, tujci, zdravstvene težave dijakov).
- Pomoč in svetovanje dijaku z (akutnimi) težavami, ki lahko vplivajo na njihov spoznavni, čustveni, socialni in gibalni razvoj (npr. težave v duševnem zdravju, ob travmatičnem dogodku – smrt, ločitev, žalovanje idr.).
- Sodelovanje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji dodatnih oblik dela in oblikovanju individualnih programov za dijake s težavami v spoznavnem, čustvenem, socialnem in gibalnem razvoju.
- Pomoč in svetovanje učiteljem in staršem pri delu z dijaki s težavami v gibalnem, spoznavnem, čustvenem in socialnem razvoju.

3.3 Učenje in poučevanje (dobra poučevalna praksa, metodično-didaktični pristopi in prilagoditve)

Šolski uspeh (ali neuspeh) ima pomemben vpliv tako na funkcioniranje dijaka, njegovo družino, sistem šole in posredno na širšo družbo. Prav zato ga je treba razumeti in obravnavati kot pomemben varovalni ali rizični dejavnik v razvoju. Še posebej to velja za dijake z težavami v razvoju in dijake s specifičnimi potrebami, izzivi in težavami. Svetovalni delavec sodeluje pri odkrivanju vzrokov šolskega neuspeha ter se vključuje v vzpostavljanje ustreznih pogojev in oblik pomoči za spodbujanje šolske uspešnosti vseh dijakov (individualizacija in diferenciacija). V procesu učenja podpira aktivno vlogo in odgovornost dijakov in se hkrati zavzema za participacijo dijakov v različnih dejavnostih, ki se začne s procesom načrtovanja, izvajanja, evalvacije in refleksije njihovega učenja.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji vzgojno-izobraževalnega procesa na področju učenja in poučevanja.
- Sodelovanje pri zagotavljanju ustreznih pogojev za vključevanje vseh dijakov, še posebej dijakov z veliko tveganji in izzivi.
- Sodelovanje pri uvajanju didaktičnih inovacij pri diferenciaciji, individualizaciji in personalizaciji pouka ter uveljavljanju sodobnih konceptov poučevanja.
- Sodelovanje pri načrtovanju izobraževanja strokovnih delavcev za učinkovitejše učenje in poučevanje.
- Sodelovanje pri načrtovanju dejavnosti vzgojno-izobraževalnega zavoda v podporo učenju učenja.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Sodelovanje v razvojnih projektih učiteljev in podpora strokovnim delavcem pri izboljšanju kakovosti poučevanja, npr. pri načrtovanju in prilagajanju učnih metod, oblik, didaktičnih konceptov in strategij pri pouku in učenju učenja.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri pouku in izvajanju preventivnih programov na področju učenja (npr. razvijanje učinkovitih učnih strategij, učnih navad ipd.).
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri prepoznavanju učnih težav, načrtovanju in izvajanju prilagoditev, metod in oblik dela pri pouku in učenju učenja.
- Sodelovanje oz. izvajanje dejavnosti v podporo učenja in učnih strategij za skupino dijakov oz. oddelek, v katerem se pojavijo izstopajoče težave na tem področju (npr. delavnica o učinkovitih učnih strategijah, učenje učenja).

Delo s posameznikom in zanj

- Neposredna pomoč dijaku z veliko tveganja in izzivi pri razvijanju ustreznih strategij učenja (npr. samouravnavanje učenja, organiziranje učne pomoči).
- Individualno svetovanje staršem dijakov pri razvijanju ustreznih strategij učenja in oblik učne pomoči.
- Sodelovanje s strokovnimi delavci pri pripravi, izvedbi in evalvaciji ustreznih oblik dela in oblikovanju individualiziranih programov za različne skupine dijakov oz. za dijakke z veliko tveganji in izzivi.

3.4 Vzgojno-izobraževalni prehodi (vpisi, šolanje, prešolanje, akceleracija, karierna orientacija)

Zagotavljanje strokovno preišljenih vzgojno-izobraževalnih prehodov je izhodišče za uspešno vključevanje dijakov v novo šolsko okolje, oddelek, skupino. Še zlasti to velja ob vstopu dijakov v srednjo šolo, ob namestitvi v dijaški dom in pri prehodih na višje izobraževalne ravni, kar je povezano s sistematično načrtovano in izvedeno karierno orientacijo. Svetovalni delavec sodeluje, načrtuje in sooblikuje pogoje za uspešen vertikalni/ horizontalni vzgojno-izobraževalni prehod skupaj z dijaki, vodstvom vzgojno-izobraževalnega zavoda, strokovnimi delavci in starši dijakov tako, da upošteva razvojne značilnosti, interese in posebnosti posameznega dijaka. Svetovalna služba sodeluje tudi pri oblikovanju oddelkov in skupin in si pri tem pomaga z različnimi predhodnimi analizami (npr. o skupinski dinamiki, informacijah o učnih in osebnostnih značilnostih dijakov). V procesu vzgojno-izobraževalnega prehoda z vso skrbnostjo in strokovnostjo vstopa v zahtevne svetovalne odnose z dijaki z veliko tveganji in izzivi ter njihovimi starši.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Naloge, povezane z vpisom in izpisom dijakov (sodelovanje pri informativnem dnevu idr.).
- Sprejem in vključevanje novincev vključuje:
 - naloge, ki so povezane z vpisom in prepisom,
 - dejavnosti, namenjene spoznavanju v skupini in oddelku prvega letnika in po potrebi v primeru vključevanja novih dijakov,
 - sodelovanje pri oblikovanju oddelkov in vzgojnih skupin.
- Sodelovanje pri načrtovanju in izvajanju prehodov med vzgojno-izobraževalnimi programi preko karierne orientacije in prehodov na višjo raven izobraževanja.
- Sooblikovanje načrta karierne orientacije v sodelovanju s strokovnimi delavci.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Karierna orientacija: skupinske dejavnosti, vezane na informiranje in ustvarjanje priložnosti za spoznavanje in odkrivanje študijskih oz. poklicnih interesov.
- Sodelovanje in svetovanje pri učinkovitem prehajanju dijakov v novo šolsko okolje.
- Predstavitev postopka vpisa na višjo raven izobraževanja (poklicno-tehniško izobraževanje, maturitetni tečaj, študijski program idr.) (po potrebi tudi staršem).

Delo s posameznikom in zanj

- Neposredna pomoč dijaku ob vertikalnih in horizontalnih prehodih.
- Svetovanje staršem ob vertikalnih in horizontalnih prehodih.
- Svetovanje dijaku z veliko tveganji in izzivi pri prehodu v nadaljnje izobraževanje ali na trg dela.

3.5 Razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj

Zaradi širokega poznavanja posameznih podsistemov ima svetovalni delavec v vzgojno-izobraževalnem zavodu pomembno vlogo v odnosu do vodstva in strokovnih delavcev. Aktivno se vključuje v sooblikovanje vizije in strateških ciljev vzgojno-izobraževalnega zavoda ter njegovih strateških in delovnih dokumentov. S tem aktivno prispeva k sistematičnemu in kontinuiranemu sodelovanju pri dvigu kakovosti vzgojno-izobraževalnih procesov in sodelovanju pri krepitevi profesionalnega razvoja zaposlenih. S svojo udeležbo prispeva k raziskovanju, razvijanju in kritičnemu vrednotenju strok svetovalnega dela. Na ta način svetovalna služba opravlja svojo razvojno-preventivno dejavnost v najširšem smislu ter s tem postavlja temelje za delovanje na ostalih področjih dela.

Delovanje na ravni vzgojno-izobraževalnega zavoda

- Sodelovanje pri oblikovanju vizije in ključnih strateških ter delovnih dokumentov vzgojno-izobraževalnega zavoda (npr. razvojnega načrta, letnega delovnega načrta) v strokovnih organih šole idr.
- Sodelovanje pri oblikovanju sistema ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti ter samoevalvacije.
- Sodelovanje pri uvajanju, izvajanju in evalvaciji razvojnih projektov ter inovacijah.
- Povezovanje z drugimi strokovnimi delavci in spodbujanje oz. skrb za prenos dobrih praks.
- Sodelovanje pri načrtovanju, oblikovanju in izvajanju nadstandardnih programov in dejavnosti (npr. različni projekti, mednarodne izmenjave, razvojni projekti, tutorstvo, prostovoljstvo, mediatorji, sodelovanje z lokalnim okoljem).
- Sodelovanje na sejah učiteljskega zbora, oddelčnega učiteljskega zbora, strokovnih aktivov učiteljev, vzgojiteljev v dijaškem domu in drugih strokovnih organov šole.

-
- Sodelovanje na sejah učiteljskega zbora, oddelčnega učiteljskega zbora, strokovnih aktivov učiteljev in drugih strokovnih organov šole.
 - Sodelovanje pri načrtovanju, izbiri zunanjih izvajalcev, izvajanju in evalvaciji načrta izobraževanj za strokovne delavce.
 - Sodelovanje pri razpravah o sistemskih vprašanjih na področju vzgoje in izobraževanja.
 - Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki oz. institucijami pri izvajanju razvojnih projektov, inovacij ipd.

Delovanje na ravni skupine/oddelka

- Tematske in problemske razprave s strokovnimi delavci pri uvajanju in evalvaciji razvojnih projektov ter inovacij za vzgojno-izobraževalno delo.
- Koordiniranje ali izvajanje projektov, namenjenih dijakom in strokovnim delavcem na področju razvojno-preventivnega delovanja.
- Podpora in sodelovanje v ožjem timu pri izvajanju razvojnih projektov, inovacij ipd.
- Mentorstvo študentom in pripravnikom.

Lastni profesionalni razvoj

- Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje ter vključevanje novih znanj in kompetenc, ki temeljijo na empiričnih dokazih.
- Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki in institucijami pri izvajanju razvojnih projektov, inovacij ipd.
- Izbira prioriternih nalog glede na potrebe udeležencev ter v skladu z lastno strokovno usposobljenostjo.
- Oblikovanje ter evalvacija letnega delovnega načrta.
- Skrb za lastni profesionalni razvoj in kariero (portfolio, letni pogovori z vodstvom ipd.).
- Vključitev v edukativno supervizijo, intervizijo in druge oblike profesionalne podpore pri reševanju intenzivnih, kompleksnih izzivov pri delu.
- Povezovanje s svetovalnimi delavci izven vzgojno-izobraževalnega zavoda v obliki aktivov in stanovskih združenj.

VIRI IN LITERATURA

- Ahačič, K., Banjac, M., Baškarad, S., Belasić, I., Bergoč, Š., Bešter, J., Borota, B., Bratina, K., Brečko, B. N., Breznik, I., Brodnik, A., Čop, J., Gorenc, J., Gradišek, P., Grušovnik, T., Holcar, A., Jerko, A., Jurak, G., Klančnik, B., ... Zupan, B. (2024). *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/skupni_cilji.pdf
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. (2011). Zavod RS za šolstvo.
- Bezić, T. (2016). Kako so šolski svetovalni delavci ocenili osnutek predloga posodobitev Programskih smernic za delo svetovalne službe na področju osebnega in socialnega razvoja ter karijerne orientacije. *Šolsko svetovalno delo*, 20(1/2), 24–32.
- Bezić, T., Bucik, V., Bučar-Markič, S., Miklavčič, M., Kranjc, T., Andrenšek-Lep, B., Malešević, T., Nolimal, F., Rojc, J., Rostohar, G., Slivar, B., Vidovič, M., in Vršnik Perše, T. (2019). *Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-XEGDH1X5/acaebaa-1409-4deb-81d3-8bd6e3a3d9a0/PDF>
- Bezić, T., in Malešević, T. (ur.). (2018). 19. *Prispevki strok za svetovalno delo v praksi: zbornik povzetkov*. Zavod RS za šolstvo.
- Bezić, T., Rupar, B., in Škarič, J. (2003). *Načrtovanje, spremljanje in evalvacija dela svetovalne službe*. Zavod RS za šolstvo.
- Bizjak, C. (2014). Vizija delovanja svetovalne službe in kompetence za svetovalno delo v aktualnih družbenih razmerah in prihodnosti: zapisnik z okrogle mize (Celje, 11. 4. 2014). *Šolsko svetovalno delo*, 18(3/4), 49–55.
- Bizjak, C. (ur.). (2019). *Formativno spremljanje pri delu svetovalnih delavcev*. Zavod RS za šolstvo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Zavod RS za šolstvo.
- Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike*. (2004). Združenje za socialno pedagogiko. <https://drive.google.com/file/d/1KBW3uk7NjZl7hK2uQVeavuQ0YGLF7JIP/view>

-
- Gregorčič Mrvar, P., in Kalin, J. (ur.). (2022). *Sodobni pogledi in izzivi v vzgojno-izobraževalnem in svetovalnem delu: prispevki ob jubileju Metoda Resmana*. Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.4312/9789617128277>
- Gregorčič Mrvar, P., in Resman, M. (2019). Vloga pedagoga kot šolskega svetovalnega delavca v vzgojno-izobraževalni ustanovi. *Sodobna pedagogika*, 70(1), 10–23.
- Gregorčič Mrvar, P., Jeznik, K., Kalin, J., Kroflič, R., Mažgon, J., Šarić, M. in Šteh, B. (2020). *Šolska svetovalna služba: stanje in perspektive*. Znanstvena založba Filozofske fakultete. <https://doi.org/10.4312/9789610603283>
- Harris, B. (2013). *School-based counselling internationally: a scoping review*. British Association for Counselling and Psychotherapy.
- Jeznik, K., in Gregorčič Mrvar, P. (2023). Šolska svetovalna služba v primežu prikritega kurikulumu. *Družboslovne razprave*, 39(103), 63–85.
- Kodeks poklicne etike psihologov*. (2018). Društvo psihologov Slovenije. http://www.dps.si/wp-content/uploads/2018/06/KPE_2018.pdf
- Kodele, T., in Lesar, I. (2015). Ali formalni in strokovni dokumenti s področja šolstva spodbujajo participacijo učencev? *Sodobna pedagogika*, 66(3), 36–51, 42–58.
- Kodele, T., in Mešl, N. (2013). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. Zavod RS za šolstvo.
- Kodele, T., in Mešl, T. (2016). *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti*. Fakulteta za socialno delo.
- Koncept vključevanja in dela z otroki priseljenci s smernicami za delo v praksi: [delovno gradivo]*. (2023). Zavod RS za šolstvo.
- Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju*. (2007). http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/media/pdf/koncept_viz_nad_srednje_marec_07.pdf
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Subkulturni azil.
- Kovač, J. (2013). *Supervizija, stres in poklicna izgorelost šolskih svetovalnih delavcev*. Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Kukanja Gabrijelčič, M., in Kuntner, M. (2021). *Nekatere izbrane teme in aktualna problematika šolskega svetovalnega dela*. Založba Univerze na Primorskem.

-
- Lep, B. (2020). *Analiza obremenjenosti šolskih svetovalnih delavcev*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/analiza_obremenjenosti_sols_svet_del.pdf
- Lesar, I. (2019). Izzivi pedagogike pri vpeljevanju inkluzivnosti v šolski sistem. *Sodobna pedagogika*, 70(1), 50–69.
- Leskošek, V., Premzel, F., Hrovatič, D., Škorc, Z., Vrana, T., Grebenc, V., Dobovičnik, V. D. in Herman, L. (2021). *Kodeks etike socialnih delavk in socialnih delavcev Slovenije*. Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije.
- Lešnik, D., Klemenčič, I., Filipčič, K., Rustja, E., in Novaković, T. (2023). *Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/NASILJE/Protokol_medvrstnisk_o_nasilje.pdf
- Logar, T., Zabukovec Kerin, K., in Svete, M. (2023). *Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi spolnega nasilja in nadlegovanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/NASILJE/protokol_spolno_nasilje.pdf
- Magajna, L., Čačinovič Vogrinčič, G., Kavkler, M., Pečjak, S., in Bregar-Golobič, K. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: koncept dela*. Zavod RS za šolstvo. http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf
- Malešević, T. (2018). *Načrtovanje, spremljanje in evalvacija svetovalnega dela v vrtcu: analiza stanja s priporočili*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/AnalizaStanjaSPriporocili.pdf>
- Marjanovič Umek, L. (2021). Svetovalno delo v vrtcu kot podpora ustvarjanju čustveno varnega, socialno vključujočega in spoznavno spodbudnega okolja za otroke. *Šolsko svetovalno delo*, 25(3), 3–15.
- Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.). (2020). *Razvojna psihologija*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Medveš, Z. (2018). Šolsko svetovanje v spreminjanju pedagoških paradigem. *Šolsko svetovalno delo*, 22(2), 4–19.
- Medveš, Z. (2022). Zakaj umirajo dobre pedagoške ideje?: ob 80. jubileju prof. dr. Metoda Resmana. *Sodobna pedagogika*, 73(2), 87–113.

-
- Mešl, N., Drglin, Z., in Kuhar, M. (2021). Posledice travmatičnih izkušenj otrok: prepoznavanje in odzivanje v slovenskih vrtcih in šolah. *Teorija in praksa*, 58(4), 947–970.
- Mikuš Kos, A. (2017). *Duševno zdravje otrok današnjega časa*. Didakta.
- Ministrstvo za zunanje zadeve. (2023). *Strategija vključevanja tujcev, ki niso državljani Evropske unije, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije*. <https://www.gov.si/novice/2023-11-10-integracijska-strategija-prvi-pogoj-za-dobro-integracijo-je-znanje-slovenskega-jezika/>
- Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli: koncept*. (1999). <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2021/01/koncept-dela-z-nadarjenimi-ucenci.pdf>
- Pečjak, S. (2018). Psihologija v šolskem svetovalnem delu, quo vadis? *Šolsko svetovalno delo*, 22(3), 19–24.
- Pečjak, S. (2021). Nova instrumenta za karierno svetovanje v srednji šoli. *Vzgoja in izobraževanje*, 52(1/2), 96–97.
- Pečjak, S., in Košir, K. (2017). *Šolsko psihološko svetovanje*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Popov, N. B., in Spasenović, V. (2018). *Stručni saradnik u školi: Komparativni pregled za 12 zemalja*. Bugarsko društvo za komparativnu pedagogiju.
- Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami. (2013). *Uradni list RS*, št. 88/13, 108/21 in 46/23. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11835>
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode. (2009). *Uradni list RS*, št. 104/09. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9804>
- Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter dijaških domovih*. (2005). Ministrstvo za šolstvo in šport. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Druqi-konceptualni-dokumenti/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf
-

- Programske smernice, Svetovalna služba v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih šolah ter strokovnih šolah in v dijaških domovih.* (2008). Zavod RS za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Srednja-sola/Programske_smernice_SS.pdf
- Programske smernice, Svetovalna služba v osnovni šoli.* (2008). Zavod RS za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport.
[file:///C:/Users/mlovse/Downloads/Programske%20smernice%20Svetovalna%20slu%C5%BEba%20v%20osnovni%20%C5%A1oli%20\(2008\).pdf](file:///C:/Users/mlovse/Downloads/Programske%20smernice%20Svetovalna%20slu%C5%BEba%20v%20osnovni%20%C5%A1oli%20(2008).pdf)
- Programske smernice, Svetovalna služba v vrtcu.* (2008). Zavod RS za šolstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/Programske_smernice_vrtec.pdf
- Resman, M. (2008). Svetovalno delo v vrtcih in šolah. *Sodobna pedagogika*, 59(2), 6–25.
- Resman, M. (2018). Sodelovanje med ravnateljem in šolsko svetovalno službo – priložnost, ki je pedagog ne sme spregledati. *Šolsko svetovalno delo*, 22(3), 28–41.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G. in Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Zavod RS za šolstvo.
- Resman, M., in Gregorčič Mrvar, P. (2013). Svetovalni delavec in učitelj: konceptualna stališča, aktualne potrebe in zadrege. *Šolsko svetovalno delo*, 1(3/4), 7–14.
- Rupar, B. (1998). Etični kodeks šolskih svetovalnih delavcev. *Šolsko svetovalno delo*, 3(2), 18–22.
- Rupar, B. (2014). Razvoj poklicnih kompetenc učiteljev s pomočjo supervizije. *Socialna pedagogika*. 18(3/4), 223–241.
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-Q9DFNCVE>
- Sala, A., Punie, Y., Garkov, V., in Cabrera, M. (2022). *LifeComp: evropski okvir za osebno in socialno ključno kompetenco ter kompetenco učenje učenja*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/lifecomp.pdf>
- Strategija razvoja Slovenije 2030.* (2017). Služba Vlade RS za razvoj in kohezijsko politiko.
http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf

-
- Štremfel, U., in Lovšin, M. (ur.) (2015). *Karierni ter osebni in socialni razvoj mladih: pogledi, pristopi, izzivi*. Pedagoški inštitut in Center RS za poklicno izobraževanje. http://career.pei.si/wp-content/uploads/sites/4/2015/05/znanstvena_monografija_CAREER.pdf
- Vogrinc, J., in Krek, J. (2012). *Delovanje svetovalne službe*. Pedagoška fakulteta. http://pefprints.pef.uni-lj.si/1188/1/Vogrinc_Krek_Delovanje_svetovalne.pdf
- Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami. (2017). *Uradni list RS*, št. 41/17. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7681>
- Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju. (2020). *Uradni list RS*, št. 200/20. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8083>
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (2007). *Uradni list RS*, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr., 25/17 – ZVaj, 123/21, 172/21, 207/21, 105/22 – ZZNŠPP, 141/22, 158/22 – ZDoh-2AA in 71/23. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445>
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (2011). *Uradni list RS*, št. 58/11, 40/12 – ZUJF, 90/12, 41/17– ZOPOPP in 200/20– ZOOMTVI. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>